

Cankarjev glasnik

Mesečnik za leposlovje in pouk.

Izdaja

CANKARJEVA USTANOVA

Uredništvo in upravnništvo 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.
Urednik: *Etbin Kristan* Upravnik: *Louis Zorko*

Naročnina za Zedinjene države: Na leto \$3.00, pol leta \$1.50, za 4 mesece \$1.00, posamezen zvezek 30 centov. Za inozemstvo \$4.00 na leto.

CANKARJEV GLASNIK (CANKAR'S HERALD) is published monthly
by the Cankar Foundation, 6411 St. Clair Ave., Cleveland, Ohio.

Entered as Second Class Matter August 31, 1937, at Cleveland, Ohio, under the Act of
March 3, 1879

Subscription rates: Domestic — One year \$3.00. Half year \$1.50.

4 months \$1.00. Foreign \$4.00. Single copy 30 cents.

Editor: *Etbin Kristan*

Manager: *Louis Zorko*

Usebina

ZEDINJENE DRŽAVE EVROPSKE	315
E. K.: OČE JE V AMERIKI	322
IZ PRETEKLOSTI ČLOVEŠTVA	328
ZVONKO A. NOVAK: PREVARANJE	331
O VRZELI, KI SE ZMIROM STRMI V NAS	332
E. K.: JULKINA ZMOTA (nadaljevanje)	334
ESKIMI	337
MILAN MEDVEŠEK: KRATKA SKICA O ŽENSTVO	340
E. K.: DREJČETOVA POT (nadaljevanje)	342

CG

TISKOVNI FOND CANKARJEVEGA GLASNIKA

Prispevali od 20. aprila do 20. junija 1939:

Progresivne Slovenke, krožek št. 2	\$ 55.77
Progresivne Slovenke (Centrala)	6.00
Progresivne Slovenke, krožek št. 1	5.00
Neimenovan, Cleveland, O.	1.00
Matt Petrovich	.50
John Mocnik	.50
Jos. Kočevar	.50
Joseph Fabjančič	.50
Peter Valenčič	.50
Frank Česnik	.50

\$70.77

Nabral Ludvik Medvešek:

John Star, Ashtabula, Ohio	\$.50
John Marn, Cleveland, Ohio	1.00
August Kollander, Cleveland, Ohio	.50
Mike Poklar, Cleveland, Ohio	1.00
Jack Obed, Cleveland, Ohio	1.00
Theresa Cerkvenik, Cleveland, Ohio	1.00
John Lapuh, Cleveland, Ohio	.50
Anton Budič, Cleveland, Ohio	.50
Stephen Lunder, Cleveland, Ohio	.50
Math Mesec, Cleveland, Ohio	.50
Frank Zorich, Cleveland, Ohio	.50
John Korosec, Euclid, Ohio	.50
Neimenovan	1.00
Louis Pečenko, Cleveland, Ohio	.50
Ludvik Medvešek, Cleveland, Ohio	1.00
Viktor Kovačič, Cleveland, Ohio	.50
Jos. Marković, Cleveland, Ohio	.50
Martin Bolha, Kenmore, Ohio	1.00
Pauline Gasser, Cleveland, Ohio	.50
Max Traven, Cleveland, Ohio	1.00
Anton Šabec, Cleveland, Ohio	1.00
Wm. A. Sitter, Euclid, Ohio	1.00
John Brunskol, Cleveland, Ohio	1.00
Lad Brantl, Cleveland, Ohio	1.00
Anthony Stritof, Euclid, Ohio	1.00
Matt Debevec, Cleveland, Ohio	1.00
Lad Debevec, Cleveland, Ohio	1.00
Joyce Gorshe, Cleveland, Ohio	.50
Stanley Bergoch, Cleveland, Ohio	.50
Mike Cvelbar, Cleveland, Ohio	.50
John Nachtigall, Cleveland, Ohio	.50
Jos. Kalan, Cleveland, Ohio	1.00
Frank Ažman, Cleveland, Ohio	1.00
Frank Oglar, Cleveland, Ohio	1.00
Frank Skoflanc, Cleveland, Ohio	1.00
Louis Jartz, Cleveland, Ohio	.50
Frank Radel, Cleveland, Ohio	.50
Ule in Glavic, Cleveland, Ohio	1.00

\$ 29.00

Nabral John Krebel:

Joseph Makovec, Cleveland, Ohio	\$.25
Frank Krančevich, Cleveland, Ohio	.25
Anton Babič, Cleveland, Ohio	.25
John Lazar, Cleveland, Ohio	.50
Leo Jevc, Cleveland, Ohio	.25
L. Stovanja, Cleveland, Ohio	.25
F. Mihelich, Cleveland, Ohio	.25
M. Bizjak, Cleveland, Ohio	.25
John Krebel, Cleveland, Ohio	2.75

\$ 5.00

Skupaj v tem izkazu \$104.77

Zadnji izkaz 156.50

Skupaj od 20. dec. 1938 do 20. junija 1939 \$261.27

Odbor Cankarjevega glasnika se darovalcem in nabi-
ralcem iskreno zahvaljuje. Zeleli bi, da bi dobili mnogo
posnemovalcev.

OPOMIN IN PROŠNJA

S to številko zaključuje Cankarjev glasnik
drugo leto svojega življenja. Vsi naročniki
Cankarjevega glasnika, ki imate poleg naslova
številko 8-39, je to znamenje, da je Vam s to
številko naročnina potekla. Če je pa Vaša
ševilka poleg naslova manjša in kolikor je
manjša toliko mesecev že dolgujete na na-
ročnini.

Ker Cankarjev glasnik nima kapitalistov
in bankirjev na svoji strani, da bi mu prisko-
čili na pomoč, kadar se nahaja v denarnih
poteškočah, smo primorani se obrniti s skrom-
no prošnjo na Vas naročnike, da poravnate
naročnino sami, ako pa Vas v kratkem času
obišče naš zastopnik ali zastopnica, pa plačajte
naročnino njemu ali njej. Prosimo Vas, ne
odlašajte! Ker Cankarjev glasnik je v naj-
večji meri odvisen od plačanih naročnin. Po-
šljite money order (poštno nakaznico) ali pa
draft ček še ta mesec.

Mi moramo plačevati svoje obveznosti
tiskarni, knjigovoznici in pošti. Pošti moramo
naprej plačati. Tiskarna in knjigovoznica
tudi nimata rezervnega kapitala, da bi nas
čakali s plačevanjem naših obveznosti.

Toraj ne prezrite tega opomina in prošnje.
Poravnajte naročnino takoj!

Uprava "Cankarjevega glasnika".

KROMPIRJA ni prinesel Sir Walter Ra-
leigh iz Amerike v Anglijo kot se navadno tr-
di. Sem je prišel z Bermude, tja pa iz Angli-
je, v Anglijo iz Italije in tja iz Peruja, kjer
so ga sadili Inki. Ko so Španci osvojili deželo,
so se ga naučili uživati in tako je prišel v Ev-
ropo. Severna Amerika ga pred tem ni pozna-
la.

NAZNANILO

Vsebina letnika 1938-39, ki je zaključen
s to številko, bo priobčena v avgustovi številki
kot posebna priloga.

Uredništvo.

CANKARJEV GLASNIK

MESEČNIK ZA LEPOSLOVJE IN POUK

II
letnik
1938

+

12.
številka

Zedinjene države evropske

Zamislimo si za trenotek, da so se dežele, ki danes sestavljajo Zedinjene države ameriške, nekoliko drugače razvijale. To bi se bilo prav lahko zgodilo, zakaj pogostoma je bila kakšna važna odločitev odvisna le od par glasov; v drugih slučajih so dogodki viseli na lasu in le malenkost bi bila lahko izpremenila ves potek. Že v času revolucije bi bili Angleži več kot enkrat lahko odprli sebi pot do zmage, če bi bili njih vojaški poveljniki bolj zmožni in bi bili znali izrabiti položaj, ki jim je bil često vse bolj ugoden kot Amerikancem. Pri organizaciji neodvisnosti tudi ni šlo vse tako gladko kakor bi se dalo misliti po tem, kar večinoma pišejo šolske knjige, katerim je patrijotični ponos včasih bolj važen kot gola zgodovinska resnica. Med "očaki" so bila velika nasprotja glede na ureditev federacije, odnošajev posameznih držav do celote in še danes je mnogo takih, ki — povsem v smislu nekdanjih separatistov — pri vsaki priliki naglašajo "pravice držav", precej tako kot so v času civilne vojne južne države opravičevale svojo secesijo.

Louisijanska kupčija se ni mogla predvideti in če bi bila Napoleonova usoda nekoliko drugačna, morda tega poglavja sploh ne bi bilo v zgodovini. Ko je šlo za ureditev meje med Zedinjenimi državami in Anglijo na zapadu, bi se bilo prav lahko zgodilo, da bi bila potegnjena drugačna črta od sedanje, če ne bi bil angleški odposlanec, ki je imel nalogo, izvideti vrednost zapadnih teritorijev, kratkoviden in če ne bi bil mislil na svojo osebno udobnost bolj kot na interese svoje države. New Mexico je bila samostojna republika in bi bila lahko ostala taka.

Recimo torej, da bi bilo med Atlantikom in Pacifikom, med kanadsko in mehiško mejo danes namesto ene Unije, nekoliko neodvisnih držav. Med tem bi bile politične in carinske meje in prav lahko bi imeli tudi carinske boje, zakaj nekaj podobnega imamo celo sedaj, ko dela ena država drugi težave s pivom, ko nekatere pobirajo od turistov posebne avtne takse in se sploh v mnogih ozirih med seboj sekirajo.

CG

Pa recimo, da bi kdo sprožil idejo združenja in podprl svoj predlog s tehtnimi dokazi političnega, obrambnega in zlasti gospodarskega značaja. Verjetno je, da bi našel mnogo pristašev. Toda kdo bi se drznil trditi, da bi bila naloga lahka in če bi se ideja uresničila, da bi to šlo gladko, brez bojov in da bi se hitro izvršilo?

Tisti, ki se danes pritožujejo nad "washingtonskim centralizmom", bi napeli vse strune, da bi preprečili izročitev "svetih državnih pravic" Uniji, v kateri bi države "utonile." V državah, kjer je nauk o evoluciji prepovedan, bi se ustrašili, da bi Washington dekretiral svobodo znanosti in "zatrl biblijo." Kjer je razredno izkoriščanje neomejeno, bi se bali, da bi Zveza " uvedla komunizem." Kjer se črnci ne smejo voziti v istih vagonih z belci, kjer se še najdejo napisi, da je vhod psom in temnokožcem prepovedan, bi završalo, da bodo severnjaki porušili stare, posvečene tradicije juga. Register vseh nasprotnih argumentov bi obsegal celo knjigo.

Take misli prihajajo, kadar se kdo v tej deželi začudi, da je v Evropi med državami več en prepis, da mora potnik vsakih par ur odpirati svojo prtljago in kazati svoj potni list, da se v vsakem kraju govori drug jezik, da so diplomatični odnosi vedno napeti in da ni nikdar resničnega miru. Pa vprašujejo, zakaj se te države ne pobotajo in združijo. Zedinjene države ameriške bi jim lahko bile zgled.

No, po to idejo ni treba Evropejcu hoditi v Ameriko. Pred več kot petdesetimi leti so socialisti propagirali Zedinjene države evropske in sedaj izjavlja bivši predsednik čehoslovaške republike, dr. Beneš, da smatra to za najvažnejši cilj sedanje dobe, kateremu je namenjen, posvetiti svoje delo. Kdaj se je ta misel porodila in kdo jo je prvi izrekel, bi bilo težko dognati, toda nova ni. Zdi se pa, da ima danes več zagovornikov kot jo je imela kdaj prej.

Ali je težko razumeti, kako velik in važen je ta cilj? Mir v Evropi ne bo nikdar resnično varen, dokler bodo evropske države razdružene, gospodarstvo ne bo nikdar doseglo višje stopnje, dokler bodo carinarji na vsaki meji in bo namesto sodelovanja povsod besna tekma, katero neizogibno spremlja oboroževanje, nujno požirajoče vedno večji del narodnih dohodkov. Jeziki ne bodo predvsem sredstvo kulturnega razvoja in napredka, ampak bodo vzbujaali ljubosumnost, sumničenje in sovraštvo, dokler bo mogoče, zatirati manjšine in dokler bodo manjšine v drugih deželah pretveza za teritorialno ekspanzijo. Življenje bo neznosno, dokler bo vsako potovanje iz ene države

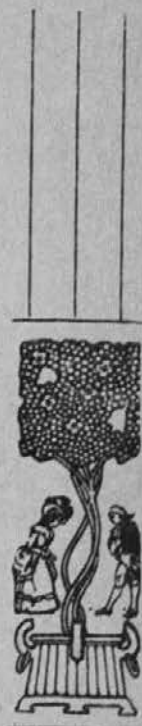
v drugo prava avantura in bo človek v drugi deželi vedno čutil, da je pod policijskim nadzorstvom, le zato, ker je tujec.

Združenje evropskih držav v eno veliko federacijo bi odpravilo tisoč nadlog, ki v sedanjih razmerah more posameznike in cele narode in izključujejo vsako varnost. Ustvarilo bi enotno gospodarsko ozemlje, na katerem bi se industrija, poljedelstvo in trgovina lahko razvijala tako, da bi ustrezala potrebam vseh in nobenega razloga ne bi bilo, da bi kazali na eno državo, češ, ta ima vsega v izobilju, v drugi pa da žive sami nemaniči. Izmenjava surovin in izdelkov bi se oprostila sedanjih spon in treba bi jo bilo le pametno, to se pravi, znanstveno in sistematično urediti, da bi vsi lahko imeli vsega dovolj. Taka federacija bi bila dovolj močna, da bi vsem manjšinam zagotovila vse pravice in ker skoraj nobena država v Evropi ni brez takih manjšin, in ima svoje sonarodnjake v drugih državah, bi taka ureditev koristila vsem. Vse to pa bi odpravilo razloge za vojno in oboroževanje bi postalo nepotrebno.

Posledice takega zedinjenja bi najbrže imele velik vpliv tudi izven Evrope in to bi bil prvi korak na poti do Lige narodov, ki bi imela drugačno podlago, drugačne cilje in zlasti drugačno moč od tiste, ki je danes le senca tega, kar bi imela biti.

Toda če bi ameriške države imele ogromne težave, ako bi se danes hotele združiti in postati to, kar v resnici so, velja to še neprimerno bolj za Evropo. Taka, kakršna je sedaj, je sploh nesposobna za kakršno koli združenje, pa naj bi bilo še tako rahlo. Zakaj za vsako združenje je treba vsaj nekaj skupnega, česar pa danes v Evropi — namreč v oficijelnih evropskih državah — ni.

Malokatero združenje, pa naj bo v večjem ali v manjšem obsegu, se izvrši brez težav. O tem bi znali marsikaj povedati voditelji raznih naših organizacij. Med podpornimi ali kulturnimi organizacijami posamezne narodnosti in med starimi državami je pa očitno velika razlika. Predvsem ima vsak organizem, kakršen koli že je, tendenco samoohrane. To velja za posameznika prav tako kakor za skupine. Zanimiv zgled nam dajejo prav ameriške Zedinjene države. Ideja Lige narodov je bila uradno izrečena v Ameriki. Ali je Wilson vedel, da so drugi pred njim priporočali podobno organizacijo, ali ne, je brez posebnega pomena. On, kot predsednik Zedinjenih držav jo je označil za najvažnejši cilj vojne, ko je njegova dežela vstopila vanjo. A ko se je Liga v resnici osnovala, jo je prav Amerika zatajila in odklonila vsako zvezo z njo. Slišali smo, da bi z vstopom v tako organizacijo Amerika izgubila svojo samostojnost, ali vsaj del te

samostojnosti. Liga je bila označevana kot vlada nad vladami, torej tudi nad vlado v Washingtonu in to se je smatralo za nemogoče ponižanje Amerike.

Kar je minilo, se ne da izpremeniti in zato ne koristi nikomur, razglablјati, kako bi se bile stvari na svetovnem odru razvijale, če bi bila Amerika zastopana v Ženevi in bi bila njena beseda padala na tehtnico v času mandžurske krize, potem ob Mussolinijevi avanturi v Abesiniji in ob dogodkih, ki so sledili. Zanimivo pa je, da se Zedinjene države, ki so se z zobmi in nohti upirale Ligi, na vso moč trudijo, da bi ustvarile na tej strani Atlantika nekaj, kar bi se lahko imenovalo Ligo ameriških držav. Dasi je jasno, da bi stric Sam v taki družbi igral vodilno vlogo, ni slišati v zvezi s tem nobene besede o nadvladi, o omejitvi suverenitete srednje in južno ameriških držav in povdarjajo se le dobre strani take zveze.

To kaže, da stvar sama ne odločuje vselej, ampak da se v enih razmerah lahko smatra za slabo, v drugih pa za izvrstno.

Kdor ima v mislih Zedinjene države evropske, mora torej tudi vpoštevati razmere. Te države niso kar čez noč nastale take, kakršne so, ampak imajo za seboj dolgo zgodovino in so rezultat tisočletnega razvoja. Ideja Zedinjene Evrope se je od razsula rimskega imperija večkrat pojavljala, toda vedno v taki obliki, kakršna roji po glavi Hitlerju. Tudi on bi rad "zedinil" Evropo, toda na tak način, da bi jo izpremenil v velikansko Nemčijo. Morda bi za nekaj časa imenoval posamezne države "nemške protektorate" kakor Češko in Moravsko, a to protežiranje bi kmalu postalo tako kakor v Češkoslovaški. Nekdanji "Heiliges Roemisches Reich Deutscher Nation" je bil osnovan z enako idejo: tudi v tem oziru torej Hitler ni originalen, kakor ni Mussolini s svojo obnovitvijo rimskega imperija.

Podjarmljenje seveda ni nikakršno združenje in zato je fašizem s svojimi diktaturami največja zapreka ustanovitvi Evropskih Zedinjenih držav v kakršni koli obliki. Prvi in neizogibni pogoj ustanovitve take organizacije je svobodna volja vseh prizadetih delov, to se pravi, držav, ki naj postanejo zedinjene. Pričakovati pa je mogoče voljo za tako združenje le tedaj, kadar spoznajo vse države, da je koristno za vsako. Ni dovolj, da je resnično koristno; mnogo reči je koristnih, pa imajo nasprotnike, ki iščejo razloge, tudi če jih morajo privleči za lase, in se trudijo dokazati škodljivost, katere v resnici ni nikjer, razen v njihovi domišljiji ali pa v njihovem nejasnem mišljenju. Spojitev evropskih držav v enotno federacijo je praktično politično vprašanje in se ne more rešiti ne s silo, ki bi izključila svobodno odločitev,

ne z idealističnimi sugestijami, katerim posamezni deli niso dostopni.

Preden se more začeti z združevanjem, je treba, da imajo vsi prizadeti narodi in države nekaj skupnega in da se tega živo zavedajo. To seveda ne pomeni, da bi morali vsi prebivalci Evrope kot en mož glasovati za zedinjenje. Takih idealnih situacij v življenju ni in nič se ne izvrši brez opozicije, ki je živa celo tam, kjer je prepovedana in se kaznuje v koncentracijskih taborih ali pa s smrtjo. Vendar pa mora biti v vsakem narodu večina ne le voljna za združitev, ampak jo mora želeti in hoteti in imeti toliko moči, da porazi nasprotnike v svojem krogu. Iz tega pa sledi, da ne more biti združitve brez demokracije, zakaj v sedanjih fašističnih in polfašističnih državah se taka volja ne more izraziti, kaj še, da bi se mogla dejansko uveljaviti.

Pot do Zedinjenih držav evropskih gre torej skozi demokracijo, torej preko vseh diktatur. Tukaj ni prostor za razpravljanje o demokraciji; mnogim državam, ki se tako imenujejo, manjka marsikaj, kar bi bilo zelo potrebno, da bi jih mogli priznati za resnično demokratične. In če bi čakali, da postanejo take, ne bi nemara nikdar dosegli evropskega zedinjenja. Toda ker bo dopolnitev demokracije veliko lažja v enotni Evropi kot v sedanjih razkosanih delih, že zato, ker bo skupno delo pravih demokratov olajšano, je cilj vreden truda, tudi če je demokracija po naših pojmih še nedovršena. Vendar pa je mora biti toliko, da ljudstvo resnično lahko izraža svojo voljo in da se ta tudi izvršuje. Vsaj politična demokracija mora torej biti neskaljena. Brez nje bi lahko ogromna večina v vseh državah zahtevala združenje, pa vendar ne bi imela nobene garancije, da se njena zahteva uresniči.

Pomanjkljivosti so po vseh državah, to pa vendar ne opravičuje, da bi jih pometali vse v en koš. Zakaj razlike niso le površne, temveč segajo zelo globoko. V Angliji, na primer, je gosposka zbornica še vedno precejšnja ovira in volilni red je tako zastarel, da prihaja često manjšina na krmilo. Podobno je tudi v Ameriki, kjer odloča relativna večina, ki je prav lahko v resnici manjšina. Ti nedostatki se lahko odpravijo z demokratičnimi sredstvi; skok iz kurijalnega sistema v splošno in enako volilno pravico v Avstriji je bil veliko večji kot bi bila vpeljava poročnega sistema v Angliji ali v Ameriki. Nasprotno pa je fašizem popolna negacija vsake demokracije. Pri nas moramo priznati, da mase politično niso dovolj zrele, da ne znajo rabiti svoje politične moči in so zaradi tega same največ odgovorne za razmere, ki jih tarejo in zaradi katerih se pritožujejo. V Nemčiji bi bile množice lahko ne le opozicijske in demokratične, am-

pak celo revolucionarne, pa vendar ne bi mogle ničesar izvršiti po svoji volji; z glasovnicami ne, ker smejo voliti le nacijske kandidate, ki nimajo druge pravice kot poslušati Hitlerjeve govorance in mu klicati "Heil!", s silo pa tudi ne, ker se z golimi rokami nič ne opravi proti kanonom, tankom in bombnim letalom. Saj je to glavni razlog, da na milijone Nemcev hrepeni po vojni, ki bi jim morala dati orožje v roke.

To spada seveda na drugo stran, na zelo važno stran, ampak če se govori o Evropi in njeni združitvi, je vsaka beseda zaman, dokler je na kontinentu fašizem. Brez Italije in Nemčije si ni mogoče misliti Zedinjenih evropskih držav; poraz fašizma je torej neizogiben pogoj za dosego tega cilja.

Ali pa je ta cilj vreden truda in boja?

Več kot vreden, zakaj v njem je edina rešitev Evrope. In tudi Amerikanec ne more biti ravnodušen vpričo tega vprašanja, zakaj tisti izolacionisti, ki nam pripovedujejo, da nas nič ne briga, kar se godi na drugi strani Atlantika — in Pacifika, so kratkovidni in ne spoznajo, da bi bil polom Evrope katastrofalen za ves svet. Veliko bogastva je tukaj, materialnega in duševnega, ampak vse vendar ni v tej deželi. Porušenje take stavbe kot je Evropa, bi povzročilo potres, ki bi se čutil po vsem svetu in imel posledice povsod. Zlasti če bi bila demokracija tam uničena, bi zrastel bundovski in domorodnim fašistom, ki si sicer nadevajo druga imena, pa so v bistvu le fašisti, greben in reakcija, ki že skromni "new deal" razkričuje kot napad na "nedotakljive svetinje," bi lahko dobila razmah, kakršnega še nikdar ni dosegla razen v Londonovi "Železni peti."

Ne glede na to bi bil vpliv na gospodarsko in kulturno življenje vsled poloma civilizacije v Evropi neizogibno porazen. Civilizacija ni last tega ali onega posameznega naroda; če je udarjena v Nemčiji, je udarjena civilizacija sveta. Precejšnjo sliko nam daje problem političnih beguncev, ki je v razmeroma kratkem času postal svetoven in ga ne more rešiti nobena posamezna vlada, pa je vendar tako akuten, da se bo moral rešiti — ne le iz usmiljenja do nesrečnih izgnancev, temveč tudi iz zelo materialističnih razlogov.

Taki problemi bi postali v Zedinjenih državah evropskih nemogoči in že to je zadosten razlog, da se temu cilju posveti največja pozornost in poišče pot do njega. Seveda se pri tem ne sme misliti na nobeno enostavno kopijo. Zedinjene države evropske se ne morejo osnovati po istem kopitu kot so se Ameriške. Skoraj vsi pogoji so različni. Tisočletni razvoj ondotnih narodov se ne more kar izbrisati. Prebivalci Ameriških zedinjenih držav so en narod. Bili so to, ko so bile prve države še kolonije. Prvotni

priseljenci so dali kraju svoj značaj in tisti, ki so prišli pozneje, so se naravno prilagodili razmeram, katere so našli. Četudi slave Irci svetega Patrika, praznujejo Švedi prihod prvih svojih rojakov v to deželo, nataknejo v Hollandu, v Michiganu meseca maja lesene čevlje in umivajo ulice kakor na Nizozemskem, prireajo Čehi, Slovenci, Madžari, Poljaki svoje predstave, so vendar vsi Amerikanci. Evropskega naroda ni in umetno se ne more ustvariti. Celo najmanjše narodne enote vztrajajo na svoji individualnosti in kdor bi hotel združenje, v katerem bi izginile take posebnosti kot jezik, šege in podobno, bi naletel na največji odpor. Zedinjene države evropske ne morejo biti nikakršen "Melting Pot", ampak zveza svobodnih, enakopravnih narodov, v kateri vsi deli sodelujejo za vse, kar jim je skupno. In tega je dovolj, zlasti na gospodarskem polju. V celoti Evropa ni siromašna in nobenega razloga ni, da se življenje ne bi moglo dvigniti tako visoko kot v Ameriki in više. V razkosani Evropi so celo najbolj demokratične dežele, v katerih ni tiste ogromne razlike med bogastvom in revščino kot jo opazamo tukaj, siromašne v primeri z Ameriko. Dobre zemlje in prirodnih zakladov je v Evropi dovolj za vso potrebno agrikulturo in industrijo, toda vsaki državi primanjkuje česa. Dobre duševne in ročne delavce je imela prej kot Amerika, pa vendar uhajajo iz vseh dežel sem, ker ne najdejo doma prilike, katere bi bilo dovolj za vse, če bi vsa Evropa bila eno gospodarsko ozemlje in bi se produkcija osnovala na široki podlagi.

Tako zedinjene evropske države ne bi kar prvi dan začele delati čudežev. Pri vseh takih vprašanjih moramo pozabiti na čudeže sploh. Treba bi bilo načrtov in študij in potem izkušenj. Ampak kjer so pogoji, tam se morajo doseči rezultati. Nešteti veliki umovi se danes trudijo z izumi, ki naj služijo čim bolj uspešnemu ubijanju "sovražnikov"; v zedinjeni Evropi bi to postalo nepotrebno — in bi, mimogrede, koristilo tudi Ameriki, za katero bi dober del potrebe oboroževanja odpadel — ampak umovi pač ne bi izginili, temveč bi se lahko posvetili drugim nalogam, bolj koristnim za celoto.

Čim bolj se človek poglobi v problem, tem bolj spoznava, da postaja to, kar je nekdaj bila le meglena ideja, od dne do dne bolj neizogibna potreba. To pomeni, da morajo Zedinjene države evropske postati cilj vseh naprednih, demokratičnih in svobodomiselnih elementov, katerim je kaj ležeče na bodočnosti človeštva. In ker so na poti k temu cilju velike in resne zapreke, morajo upreti vse sile, da jih odstranijo in omogočijo prost pohod.

Kakšen zgled bi Zedinjene države evropske dale ostalemu

svetu in kakšne posledice bi njih ustanovitev imela za vse človeštvo, je vprašanje, ki odpira najširša obzorja in lahko vlije zadoščenje v duše vseh, ki žele, da se uresničijo najvišji ideali človeštva kot celote.

Oče je v Ameriki

E. K.

MALA GOSTILNA V PREDMESTJU. Če pride človek iz mesta, kakšne pol ure hoda, se mu zdi kot da je prišel v drugo deželo. Hiše so videti kakor da si je vsakdo svojo sezidal sam v prostih urah, po svojem okusu in z gradivom, ki ga je našel kdove kje. Nekatere so, dasi majhne, prikupne in celo slikovite. Tu pa tam je vrt — za hišo, pred hišo, kakor je nanoslo. Največ je nasajene zelenjave, po čemer bi bilo soditi, da so prebivalci večinoma praktičnega duha, vendar pa dviga skoraj povsod vsaj nekoliko cvetlic svoje rdeče, rumene, bele glavice nad zelje in korenje. Na nekaterih mestih bi se pa zdelo, da je vse uredil pravi vrtnar, ki temeljito razume svoj posel. Drugod pa je več plevela kot vsega drugega. Tudi drevja je dosti, tako da so nekatere hišice kar skrite med njim. In kadar cvete, ali pa kadar se veje šibe pod sadjem, bi človek mislil, da je kje na deželi, daleč od ponosnega in nemara domišljavega mesta.

Kljub temu se ne more zatajiti revščina, ki se je tukaj naselila, odkar se je nekdanja vas izpremenila v predmestje. Nekoliko kmetov je pač še ostalo v svojih starih kočah, toda njive so daleč in nič ni več tako kakor "v starih časih." Kljub oddaljenosti pravijo, da jih je mestni smrad pokvaril in ne rode več kot bi bilo treba. Mogoče, da so kosti ostarele, saj mladina ne mara orati in kopati, zemlja ima pa tudi svoje zahteve. Sploh so na vseh koncih in krajih protislovja. Nisi v mestu in nisi na kmetih, otroci hodijo v šolo kakor v Ljubljani in mislil bi, da postanejo sami gospodje, pa dorastejo za železničarje ali pa tovarniške delavce. Poziv dobiš v mestno hišo ali v davkarijo — takih nerazumljivih sitnosti je vedno dovolj — in kadar greš tja, si med palačami, hodiš skozi parke po tlakovanih cestah, srečavaš dobro oblečene ljudi z obrazi

kakor da pripadajo drugemu narodu, a ko se vrneš, je tako kakor da si preplezal neviden plot. Ceste so prašne ali pa blatne, kakor se ljubi vremenskim bogovom, pred to ali ono hišo je košček pločnika, potem pa luža, podobna majhnemu ribniku, ljudska šola na dva nadstropja je zidana kakor v mestu, lepo pobeljena, z velikimi okni in z obzidanim dvoriščem, kjer so telovadne naprave, tik nje je pa koč, za katero se bojiš, da se poruši, če stopiš pretrdo, nekje je ušel prešič in bega po cesti gor in dol in v kolobarju in zbegane kure kokodajsa-jajo in nekdo preklinja, da se čudiš, kje je dobil vse te krepke izraze, katerih ni v nobenem slovarju.

Andrej Toman ima tukaj gostilno. Precej na kraju je in okrog so same stare koč, ki nikakor nočejo verjeti, da so postale del mesta. Kljub temu ima veliko splošno, pa manjšo "posebno" sobo in v zadnji so mize pogrnjene s prti, ki bi jih smatral za kmečke, če ne bi vedel, da so bili izdelani v tovarni. Da, tudi tukaj se najdejo ljudje, ki se ne marajo družiti z "navadno sodrgo" in hočejo biti "sami med seboj." Njihov denar sicer ni nič več vreden od garačevega in za vino se ne more od njega več zahtevati kot od hribovca, toda vpoštevati je treba njih "stan," ki prihaja vsaj v tej okolici do veljave.

Sicer se pa Andrej ne praska le zaradi njih za ušesi. Res, da se nikdar ni mogel posebno bahati s kupčijo, toda zadnja leta je videti kakor da gre vse navzdol. Gostje še prihajajo, menda zato, ker jim je gostilna postala nekam domača, Andrej pa nikakor ne more izračunati, kako da je vedno manj in manj dobička, da mora ostajati dolžan enkrat za vino, drugič za klobase in da ga davkarija vedno pritiska. Sam dela tako, da ne ve več, kaj pomeni beseda počitek, žena gara tako, da je vi-

deti deset let starejša kot je v resnici, pa ves trud nič ne zaleže. Edino, kar more misliti, je to, da so se časi izpremenili. Enkrat so imeli socialisti shod v njegovi gostilni, ki je bila takrat skoraj premajhna in ni bilo dosti stolov za vse goste. Nekoliko je poslušal in vjel včasih kakšen stavek. Zazdelo se mu je, da niso taka hudičeva svojat kot so ljudje govorili in da je dosti resnice v govornikovih besedah. Mnogo jasnosti mu pa to vendar ni prineslo in ko je vcepil to, kar je slišal na svoje lastne misli, je prišel do zaključka, da je vse narobe v deželi in da mora raj biti v kakšnem drugem kraju.

Ta misel ga ni več zapustila. Nekaj se mora zgoditi, sicer pride vse na kant. In kaj tedaj? Preden so ga bili poklicali k vojakom, je bil na Dunaju, kjer se je izučil za kleparja, poleg tega pa pomagal "za tobak" v veliki gostilni. Takrat so bile njegove nade velike; enkrat postane natak, potem plačilni natak, napitnine se bodo kupičile, kadar si dovolj prihrani, si kupi lepo restavracijo, postane gospodar, drugi bodo delali, on pa bo spravljal dobiček in živel kot gospod. Te sanje so splahnele, ampak Dunaj se mu je vrnil v spomin. Oči so se mu zjasnile, ampak tudi to je hitro minilo. Če bi šel tja, bi v najboljšem slučaju moral začeti kot novinec in kdo ve, ali bi bilo to sploh mogoče? Če ne bi bilo vmes vojaških let — nemara bi bil sedaj tam, četudi ne bogat, pa vsaj ne v takih škripcih kot je sedaj. Ampak na to ni več misliti. Z Dunajem ni nič.

Ko so ga skrbi začele tako moriti, da se je včasih kar držal za glavo in taval po hiši kakor pijan, ga je nenadoma obiskal star znanec, ki je bil na obisku iz Amerike.

Iz Amerike! . . . To bi morda bila misel!

Začel je povpraševati kakor iz gole radovednosti, dasi je v njem vse drhtelo. Amerikanec je pa odgovarjal na vse in pravil še mnogo več. Imel je srebrne dolarje v žepu in bankovce v listnici in nič ni tajil, da se mu dobro godi. Vsakdo lahko obogati v Ameriki, če nima prazne glave in se ne boji dela. Ljudje, ki so snažili čevlje na vogalih, so postali milijonarji, drugi, ki so začeli s prodajanjem vžigalic, žive v palačah in imajo ladje za svojo zabavo. Še navaden delavec je velik gospod v primeri z našim meščanom, ima svojo hišo, av-

to, žena se oblači kakor grofica in s svojim gospodarjem se tika.

Andrej ni mogel dvomiti o mogočnih besedah in tudi ni hotel dvomiti. Sicer pa je bil znanec sam živa priča svojih trditev. Tudi on je imel hišo s šestimi sobami, kopalno in centralno kurjavo, tudi on se je vozil v avtu in denar je imel naložen v dveh bankah. Vse to bi bilo neverjetno, popolnoma nemogoče, če ne bi bila Amerika čudežna dežela, v kateri je vse drugače kot doma. Nekaj časa je mlel te misli v glavi, čez teden dni je pa poklical ženo na stran.

"Tončka," je dejal in si vihal brke, kar bi kazalo, da je bil nekoliko v zadregi, "povedati ti moram, da nam ne gre kupčija nič kaj dobro od rok."

"No," je odgovorila žena in si podprla boka z rokama, "ali mi pripoveduješ novico? Ti misliš, dolge lase, pa kratko pamet, ampak tako tepčasta vendar nisem, da ne bi videla toliko, kolikor ti. Kupčija gre slabo — no, pa kaj?"

Andrej je včasih rad pokazal, da je glava v hiši, toda pri tem pomenku ga je zapustila vsa samozavest. Nič gospodarskega ni bilo v njegovem glasu, ko je nadaljeval: "Bojim se, da ne kaže nič dobrega."

"Bojiš se!" se je porogala Tončka. "Ali bo tvoj strah kaj pomagal? Ali pa veš za kak zaklad in pojdeš po noči hudiča panat?"

"Za zaklad! Skoraj da si uganila. Ne za tak zaklad, kakršen je v črnih bukvah. Ali veš, odkod je France, ki prihaja zadnje čase sem in se sedaj imenuje Frank?"

Žena se je napol obrnila.

"Amerika ti roji po glavi. Kaj pa ti je vse načvekal? In kaj si mu verjel?"

Andrej bi bil rad vzrožil in zapel slavo Amerike z večjim navdušenjem kot ga je kazal sam Frank, pa ni šlo. Mislil je na milijone, pa se mu je naenkrat zazdelo, da se mu bo žena nasmejala in da bo osramočen pred njo. Ne, nič bahavega ne sme reči, četudi sam verjame v vso slavo in vse brezprimerne prilike. Prav skromno je nadaljeval:

"V Ameriki se zasluži. Tam se delajo dobički. Na tolar gledajo tam tako kakor mi tukaj na krono. Pa sem mislil, če si drugi pomagajo, zakaj ne mi?"

"Saj danes nisi pijan," se je Tončka na-

smejala. "Kako pa misliš, da bi šli vsi čez morje? Za groš nas ne prepeljejo tja."

Andreju je bilo sitno. Ljubše bi mu bilo, če bi žena sama uganila, kar misli. Razlaganje mu je bilo nerodno, ker se je bal, da ga žena ne bo prav razumela, ali pa mu podtaknila napačne misli.

"Vem, vem," je iskal besede, "če prodamo vse, bi komaj bilo dovolj za nas vse."

Posegla je vmes.

"Prodamo? Če prodamo, nam nič ne ostane, to veš sam. Saj smo več dolžni. . ."

Presekal je ta neprijetni opomin.

"Saj pravim. Saj tudi ne mislim, da bi kaj prodali. To mislim, kako bi rešili, kar nam leze iz rok. Glej, Tončka, če bi jaz šel v Ameriko, delal par let in si prihranil nekaj denarja, pa bi lahko poplačali vse in ko nas dolgovi ne bi več morili, bi se tudi kupčija obrnila na bolje."

"Lepo, lepo, ampak kaj boš v Ameriki, ko še jezika ne znaš?"

Andrej se je postavil. "Saj znam nemško. Z nemščino se pride po vsem svetu. Kako pa drugi, ki še tega ne znajo?"

Ves teden sta se pomenkovala o Andrejevem načrtu in naposled sta se domenila. Tončka ni verjela v dolarje, ki leže po tleh, tudi ne v milijone, ki se prislužijo z rokami, ampak priznavala je, da je delo tam nemara bolje plačano in če se prihranjeni dolarji zamenjajo za krone, da bi to kaj zaleglo. Sicer pa je res treba kaj poizkusiti, torej naj poizkusi z Ameriko.

Mnogo misli je bilo takrat v njeni glavi, ki jih ni izrekla in jih Andrej ni uganil. Niso bile lahke misli, ampak ona jim ni dovolila, da bi jo porazile. Kupčija ne gre z gospodarjem; kako pojde brez njega? Koliko časa bo treba, preden si toliko prihrani, da ji bo mogel res kaj poslati? On menda misli, da tam kar čakajo nanj in da bo začel že prvi dan vlagati dolarje v banko, ona pa ne verjame, da je Amerika paradiž. S šestimi otroci bo sama in hoteli bodo jesti, nagi ne bodo smeli iz hiše, trije so že za šolo in manjši tudi rastejo. In Amerika je onkraj morja.

Ampak tako je in reveži si ne morejo izbirati načina življenja. Andrej naj stori, kar more, ona bo storila, kar bo v njeni moči. Če ne pojde na en način, pojde na drugi; če da-

nes ne ve, kako, bo vedela, kadar bo morala vedeti.

Tako se je Andrej lahko poslovil brez prevelike teže v srcu in vzel svoj skoraj neomejeni optimizem s seboj. Ona ga je spremila z otroci do postaje in čakala, dokler ni odžvižgal vlak in izginil za ovinkom. Potem se je vrnila v svoje predmestje in se pripravila za novo življenje.

Kmalu je spoznala, da je nesmiselno, riniti gostilno po sili naprej, ko že kar drvi nazaj. Prodala je, kar je še bilo zaloge in naprave, ki niso bile več potrebne, pa začela malo branjarijo. Dan ima štiri in dvajset ur in pogostoma se je zgodilo, da so bile le štiri njene. Trgovsko izobrazbo ji je moral nadomestovati domači razum, ki pa tudi ne zna pokazati poti iz vsake zagate. Skrbi se najrajše naselijo tam, kjer jih je najmanj treba, ker je že brez njih dovolj težav in sitnosti; ampak ona si je na nekakšen način sugerirala, da to niso skrbi in tako si je ohranila energijo, ne da bi se je bila sploh zavedala. Kadar so bile nadloge preveč vsiljive, je zagodrnjala: "Proketo življenje," pa je šla s svojim delom dalje.

Prvo pismo od moža je dobila čez tri mesece. Ni se čudila. Vožnja je trajala skoraj štiri tedne. Računala je, da bo v tuji deželi tujec in da bo treba časa, preden se bo znal obračati. Kaj bi pisal, dokler ne ve, kje se ustavi in kaj bo ž njim? Morda se sploh ne oglasi, dokler ji ne bo mogel poslati par dolarjev in to gotovo ne bo kmalu. Pripravljena je bila torej na čakanje. Ko je prišlo njegovo pismo, jo je pa vendar hudo zadelo. Bilo je nerodno. Pisanje mu nikdar ni šlo od rok. Razumela pa je, da je doživel razočaranje. V Ameriki so bili slabi časi. "Panika," so ljudje dejali. Beseda ji je bila tuja, spoznala pa je, da je nekoliko milijonov ljudi brez dela; kjer ga ni za domačine, ga seveda tudi za novega priseljenca ne more biti. On jo je tolažil. Vsi pravijo v Ameriki, da to ne more dolgo trajati. Nekaj se je zgodilo, kar se ne da lahko razložiti in je začasno zaprlo vrata mnogih tovarn. Ampak Amerikanci vedo, kako se premagajo take težave in kmalu bo toliko dela, da ne bo dovolj rok.

Zabolelo jo je bolj radi njega kot zaradi sebe. Kaj more revež v tuji deželi početi brez zaslužka? In če se moti, kakor se je že nešte-

tokrat zmotil in se bo to vleklo cele tedne, morda cele mesece. . . ? Ona mu pa ne more pomagati. . .

Pa saj ni otrok. Pravijo, da jih je nekaj milijonov brez dela. Čudno je, kako je to mogoče; nekdo mora vendar delati. Menda pretiravajo, saj je slišala, da v Ameriki vse povečujejo, toda tudi če jih ni na milijone, vendar Andrej ni sam in če vsi drugi živijo, se bo že tudi on nekako preživel.

"Mama, kdaj pa pridejo ata?" je pričapljala Francka, ki je šla že v peto leto in je bila najbolj radovedna izmed vseh. Šele ko jo je slišala, jo je mati opazila.

"Šema, ali misliš, da je v Ameriko kakor v Šiško? Ata dela in ne more misliti na vožnje."

"Dela? Ali v Ameriki tudi delajo?"

"Saj si nora. Nikjer ne živijo ljudje od zraka, tudi v Ameriki ne."

Francka se je zamislila. Ne, od zraka se ne živi. Mama zna skuhati močnik in prežgano juho in krompir zna kuhati in peči in praziti . . .

"Ampak v Ameriki so bogati," je zatrdila z resnim glasom.

"Kaj pa ti veš o tem," se je nasmejela mati in pozabila na vse brige.

Francka je šla v kot po svojo "punčko," ki jo je bila vso sama naredila in je spotoma pravila: "Vsi otroci pravijo tako. Tam so hiše tako visoke kakor Šmarna Gora in toliko denarja imajo kot ga ni na vsem svetu. Tudi ata mora biti bogat in kadar se vrne, dobim novo obleko in nihče se mi ne bo smejal, ker je moja vsa zakrpana."

"Vesela bodi, da imaš poštene cunje na sebi," jo je pokarala mati z glasom, ki ni rnil in dodala: "Dobra je bila obleka za Maričko, ko je bila manjša, zakaj ne bi bila zate?"

Francka je prikimala, čez nekaj časa je pa zopet vprašala: "Pa kdaj pridejo ata?"

Mati je vstala. "Saj sem ti povedala. Jaz ne vem. Morda še sam ne ve."

"Zakaj ne?"

"Ker ne ve, no. Ali zdaj veš? Letos ga ne bo."

"Ne? Ali drugi mesec?"

"Takrat pride, kadar boš bolj pametna. Na, strebi ta fižol, ga bomo imeli za večerjo."

"Fižol, fižol, fižol," je zapela Francka in postala kuharica.

Mati je odšla za hišo, okopati krompir. Vsak prazen prostorček je porabila in četudi prst ni bila mnogo vredna, je vendar nekaj raslo.

Drugi dan je dobila pismo iz šole: kaj je z Janezem? Že pet dni ga ni bilo v šolo in nihče ni prinesel opravičila.

To jo je pogrelo. Otrokom se sicer nikdar ni sladkala, pa tudi ni porajtala, če so bili razposajeni, če so se podili okrog hiše kakor divjaki in se včasih zlasali in stekli. Ampak učitelj se ne more lagati, torej jo Janezek vara. Vsako jutro odide od hiše s knjigami, s kakšnimi pisarijami, tukaj pa pravijo, da ne prihaja v šolo. To je nepošteno, otrok pa ni rodila, da postanejo sleparji.

Ko se je naredil mrak, jo je primahal domov s klicem: "Mama, lačen sem."

"Sem pridi!" je dejala in zvenelo je kot ukaz.

"Saj sem tukaj, mama," je odgovoril s temno slutnjo.

"Sem stopi, pravim, čisto sem, da mi boš gledal v oči."

Janezek, najbolj samozavestni izmed vseh otrok, je bil nenadoma ubogljivo dete. Počasno je pristopil in ko je stal pred materjo, so se mu povesile oči.

"Ne glej tal, mene glej!"

Dvignil je oči, ampak njen pogled je bil tako oster, da je bil zanj prehud.

"Kje si bil včeraj, dopoldne in popoldne?"

Janezek se je obotavljal. Ugibal je: ali ve, ali ne ve? Kako bi vedela? Morda ga je kdo videl in ji povedal. Toda sama ga ni mogla videti in kar ji je pravil kdo drugi, bi se dalo utajiti. Že je odprl usta, da bi odgovoril: "v šoli," toda njegovo ugibanje je bilo za trenotek predolgo. Mati je čitala njegove misli.

"Laž ti nič ne pomaga pri meni. Resnico hočem slišati. Star si dovolj, da razumeš, kaj je prav in kaj ni. Prevelik si, da bi ti tipala nos. Na dan z resnico!"

Nič ni bilo treba omenjati šibe, posta ali kakršne koli kazni; Janezek je že vedel, pri čem da je. Hudo mu je bilo, da bi se bil zjoval, toda tej slabosti se ni hotel podati.

"Naloga je bila pretežka, nisem je naredil, pa sem se bal v šolo."

"Kako dolgo se že potepaš?"

"Samo ta teden."

"Samo?! — In kdaj si se mislil vrniti v šolo? — Pa kaj si uganjal ves čas?"

"Nič hudega. Igrali smo se za škofijo."

"Taka je ta reč. Igrali ste se. Ali so vam vsem bile naloge pretežke? — Ne, nič si ne izmišljaj. Vjel si se, še lagati se ne znaš modro. — Cela tolpa potepuhov vas je, šola vam smrdi in če se boš dolgo pajdašil s temi po balini, pride še policaj pote."

Drugo jutro je morala Marička ostati doma, da je pazila v branjariji, mati je pa spremila Janezka v šolo. Tam je imela dolg pomenek z učiteljem, slovnično morda precej pomanjkljiv, toda tako uspešen, da ji je učitelj za slovo dejal: "Gospa, klobuk snemam pred vami. Če bi bile vse matere take, bi šola lože izvrševala svoje naloge."

Razumela je le toliko, da se strinja z njo, a to ji je zadostovalo.

Na policaja, s katerim je bila grozila Janezku, pa tudi ni bilo treba dolgo čakati. Neka večera je prišel v hišo, zavedajoč se svojega uradnega dostojanstva, ki pa je naredil na Tončko bolj smešen kot slovesen vtis. Mislila je, da je prišel kaj kupit, pa se je začudila, ko je s svojim najstrožjim glasom vprašal: "Kaj delajo vaši otroci, kadar niso v šoli?"

Pogledala je kakor človeka, ki ni pri zdravi pameti.

"Kaj te pa to skrbi? — Kaj delajo? Igrajo se, skačejo, tepejo se kakor otroci. In včasih mi pomagajo v hiši in na vrtu."

Policaj je izbočil prsa.

"Kakor otroci. Ali vsi otroci kradejo?"

Posiliti se je morala, da mu ni skočila v lase.

"Ti boš dolžil moje otroke, da kradejo? Policaj gor, policaj dol, moji otroci niso tatovi."

"Ves čas jih nimate pred očmi. Jastrebar se je pritožil, da mu otroci kradejo jabolka in Tičnik pravi, da so mu kradli koruzo in jo pekli."

"Ali pravita, da so bili to moji otroci?"

"Nista trdila, ampak mislita, da so bili poleg."

"Mislita. Mislita, ker je hiša revna. Misliti se pravi, nič ne vedeti. Če bi jaz imela polje, bi me bilo sram, pritoževati se zaradi par strokov koruske in par jabolk. Ko sta bila otro-

ka, sta najbrže sama to delala. Ampak če ju to tako boli, naj pazita in če vjameta kakšnega fanta, lahko trdita, da je kradel, sicer naj si pa zavežeta jezike."

Policaj je odšel, manj dostojanstveno kot je prišel, toda materi ni bilo tako lahko pri srcu kot se je kazala. Če ne bi bilo te proklete revščine! Morda so bili res njeni otroci prizadeti. Otrokom se to ne zdi tatvina in dokler ne napravijo škode na drevju, se ni vredno jeziti. Pa vendar—všeč ji ni bilo. Še da bi policaji hodili za njenimi otroci . . .

Res pa je, da so otroci vedno lačni. Tudi to je menda vedno bilo tako. In menda vedno bo.

Zaradi par koruz, pa morajo policaji hoditi od hiše do hiše, kakor da so bili roparji v mestu. Kako bi se Jastrebarju in Tičniku in njunim ženama zdelo, če bi bilo šest otrok pri hiši, pa zjutraj ne bi vedeli, kaj bodo dale v lonec za kosilo in opoldne ne, kaj bo za večerjo?

Pisma iz Amerike so prihajala poredkoma, a bila so si vsa podobna. "Panika" še ni minila. Ljudje pravijo, da še nikdar ni bilo takih časov v Ameriki. Ampak sedaj ne more dolgo trajati. Sam predsednik — to je v Ameriki kakor cesar—je dejal, da se bo kupčija kmalu poživela in bo dela dovolj za vse. Zdelo se je, da je ni sile na svetu, ki bi mogla zatreti njegovo zaupanje in ubiti njegove upe.

Prišel je Božič. Za Miklavža je kupila na trgu vsakemu otroku kakšno malenkost; potrošila je za to šestdeset krajcarjev, za dvajset je pa kupila datljev za vse, da je bilo kakor pri bogatinah. Dolgo je premišljala, preden se je odločila. Dve kroni—to je bilo mnogo denarja in manjkalo ga je na vseh straneh. Če pride kupec v branjarijo, pa ne dobi, po kar je prišel, je mogoče, da se nikdar ne vrne. In to šteje. Ampak Miklavž je le enkrat na leto in vseh lukenj itak ne bi mogla zamašiti z dvema kronama.

Za novo leto je Marička obolela za difterijo. Ko je zdravnik izrekel to besedo, ji je stisnilo srce bolj kot vse nadloge z denarjem, oblekami, kurjavo in vsemi neštetimi rečmi, ki jih je treba naročati, popravljati, se z njimi jeziti in včasih zakleti. Zdravnik jo je potolažil, da difterija ni več tista morilka, ki je bila, preden so našli zdravilo zanjo—povedal je neko čudno ime—in Marička je res ozdra-

vila in nič se ji ni poznalo. Nihče pa ni vedel, kakšni so bili za mater tisti tedni, ko je upala, pa se vendar bala.

Enkrat jo je sosed, žena železniškega strojevodje, vprašala, ali se nikdar ne utru-di. Neverjetno je, da more človek tako delati kot ne bi delal noben vol. Takrat se je za-vedla, da je v resnici trudna, odgovorila je pa: "Kaj pomaga, če sem trudna? Otroci so na svetu. Prosili niso, da bi bili rojeni. Kdo naj skrbi zanje?—Če ne bi bilo njih, bi bilo res vse eno, ali je človek na svetu ali ne. Ta-ko pa..."

Nekateri, ki je niso poznali, so mislili, da je skopa. Mož je že tako dolgo v Ameriki, ona pa živi in se vede kakor da nima soli za krom-pir. Stiska, stiska. Drugi, ki so slišali zvoniti, da so v Ameriki slabi časi, so jo dražili in vpraševali, počem so tolarji.

Tončka se ni zmenila ne za zbadanje, ne za sumničenja. Ni ji bilo mar. Pa tudi ni imela časa, da bi ga posvečala klepetanju. Z računi so bile večne težave, otroci so rasli, obleke so postajale pretesne, čevlji so se trgali. Sama že ni imela nove obleke na sebi—menda dve leti in druge sitnosti so prihajale kakor po nekem pravilu. Enkrat je prišel Francek ves krvav domu. Tako se je ustrašila, da ni niti vprašala, kaj da se je zgodilo, ampak ga za-čela umivati, mu nakladati arniko in ga po-vezavati, dokler ni spoznala, da ni nobena kost zlomljena ali počena. Potem je zvedela, da je bil na nekem hribu, pulil cvetlico, pa ni opazil, da drži grmovno vejo in ko se je ta odtrgala, se je zvrnil in padel s hriba med trnje. Oštevala ga je, a na tistem se je vese-lila, da se ni zgodilo nič "hudega."

Polagoma se je privadila tudi takim do-godkom. Tako je minila drugo leto in tedaj je prišlo pismo, da se je v Ameriki obrnilo in je Andrej dobil delo v nekem salonu. Salon? Salon? Kako pride Andrej v salon? ... Eh, kaj, delo ima in v pismu je deset dolarjev.

Povedala je otrokom, vsak je hotel videti bankovec, Francka je zopet hotela vedeti, ali pride ata sedaj domov, potem pa so razglasili novico po vsej okolici: Ata je v Ameriki, dela in poslal je bankovec ...

Bilo je prav in ni bilo prav. Ponekod so začeli šepetati, da se je Tomanovim obrnilo in je videti, da bodo obogateli. Nekateri so bili veseli, v drugih se je budila zavist. Ljudje,

katerim se je zdelo, da že dolgo čakajo s svo-jimi računi, so začeli pritiskati.

Janezek, ki mu to ime že ni bilo več všeč in je hotel biti Janez, je povedal novico z raz-nimi okraski v šoli. Nekateri učenci so zijali, drugi so hoteli pokazati svoje znanje in so pravili, da je Amerika indijanska dežela, eden pa je poslušal Janezkovo povest in se na-mrdnil: "Prava reč."

Janezek je vzrotil. "Kaj si dejal?"

"Prava reč," je ponovil oni.

"Moj ata je v Ameriki, pravim, v salo-nu," je še enkrat razložil z večjim povdar-kom.

"Prava reč..."

Nato ga je Janezek povabil na korajžo. Vsi so se začudili, zakaj Ferdo je veljal za najmočnejšega fanta v razredu in je, zave-dajoč se svoje slave, sprejel. Po šoli je bil te-pen kakor še nikdar ne in Janezkov ugled je bil utrjen.

Pisma so prihajala bolj pogosto. Včasih je bil bankovec kaj več, včasih pa manj vre-den. Nekoliko je to pomagalo, ampak potre-be so se zdele vedno večje. Tončka je upala, da polaga Andrej kaj na stran, vsaj toliko, da bo imel za vožnjo, zakaj vekomaj vendar ne more ostati v Ameriki. Če se vrne, bo ven-dar nekoliko bolje kot je bilo, ko je odhajal. In dva bosta za delo, ki ga sedaj sama zma-guje.

Zmaga je ...

Včasih ji take reči niti na misel niso pri-hajale, sedaj pa ne more zatajiti, da so posta-le njene kosti občutljive, da je včasih težko vstajati in da se pojavlja celo vprašanje, ka-ko dolgo bo to mogoče. A kadar je pogledala otroke, je minilo in zdelo se ji je, da mora biti mogoče, dokler bo potrebno. In rinila je dalje, kakor da je bilo tako ukazano.

Čas je potekal. Janezek se je še vedno postavljaj: "Ata je v Ameriki" in Francek mu je sekundiral, mati pa je na tistem vedno bolj pogosto vzdihovala: "Da ne bi bil več v Ameriki! Da bi bil pri meni."

Drugi ljudje imajo zabave. Slišijo vsaj harmoniko v gostilni, zahajajo na sejme in plešejo. Odkar je Andrej v Ameriki, je Ton-čka pozabila na take reči. Petje je slišala, kadar je sama zapela. Morda bo drugače, kadar se vrne iz Amerike in bosta skupaj.

Zopet je prišel Miklavž in Božič in kupi-

la je otrokom celo pomaranče. Francka je prilezla s svojo novo punčko in vprašala: "Kdaj pridejo ata? Saj ni več letos." Tončka jo je pobožala. Nenavadno mehak ji je bil glas, ko je odgovorila: "Zdaj mislim, da bo kmalu." Francka je zaplesala in materi je bilo všeč, da ni videla nekaj mokrega v njenem očesu.

Dva meseca nato je prišlo debelo pismo in poštna nakaznica: "Prodaj, kar je ostalo.

Kadar opraviš, se napravi. Karta, ki ti jo pošiljam, je zate in za otroke. Brzjavi, kadar prideš."

Pa tudi prav. Če on ne more sem, pa pojdimo tja, kjer je on.

"Otroci, ata ne pride... Ampak... mi pojdemo v Ameriko."

V hiši je bil dirindaj, v njenem srcu je bila blaženost. Ali je trudna? — Saj se je treba pripraviti za pot v Ameriko.

Iz preteklosti človeštva

ČE SO BILI tvoji starši opice in si s tem zadovoljen — meni je prav. Zase vem, da ne izhajam od nobene opice."

Te besede, ki so bile že nešteto krat izrečene in zapisane, tako ali podobno zvene kakor modrost, pa vendar izražajo globoko neznanje in zakrknjen, popolnoma neopravičen predsodek. Neznanje, zakaj nihče — vsaj noben učenjak in noben sledbenik teorije o razvoju še ni zatrdil, da izhajajo ljudje iz opic; predsodek, zakaj če bi naši prapradedje vendar bili šimpanzi, gorile ali orangutangi, bi morali to dejstvo sprejeti hote ali nehoti in ničesar ne bi mogli storiti, da bi se izpremenilo.

Toda razvojni nauk nima tega v nobenem svojem poglavju in s svojimi trditvami je skrajno previden. Vedno dela razliko med tem, kar je dognano in tem, kar izvaja iz dognanih dejstev. In tam, kjer niso dokazi popolnoma jasni, vedno dopušča drugo mišljenje, dokler trdna dejstva ne rešijo vprašanj na eno ali drugo stran.

Nauk o evoluciji ni več v povojih in premlet je temeljito od vseh strani. Nič več ne gre za ugibanje o njegovih osnovah in o njegovem bistvu. To je utrjeno z ogromno množino dokazov in o resničnosti razvoja se ne more več dvomiti. Jedro nauka je to: Vse življenje na zemlji, edino, ki ga poznamo, se je razvilo, ko so nastale razmere na tem planetu primerne zanj, iz najprimitivnejših bitij, majhnih, komaj za silo organiziranih, ki so se v dolgi, dolgi dobi zelo počasi izpreminjale pod različnimi vplivi, deloma v vodi, kjer se je to življenje začelo, deloma na suhem, kamor jih je pognala suša. Če so si hotela ohraniti živ-

ljenje, so se morala prilagoditi novim razmeram vselej, kadar so se te izpremenile in potek tega prilagajanja, ki vodi od najbolj enostavnega, do vedno bolj sestavljenega, kompliciranega, imenujemo razvoj. Za človeka velja to prav tako tako kakor za lilijo, za pelin in hrast, za žabo, škrjanca, slona ali opico. Kakor vse rastline in živali je tudi on plod razvoja.

Ali naj se tega sramuje?

Zdelo bi se tako, če človek posluša tiste, ki hočejo po sili za naše pleme nekakšno izredno mesto v stvarstvu in ogorčeni odklanjajo vsako sorodstvo z ostalim življenjem na zemlji. Njihovemu umovanju je pač težko slediti. Kaj smo pravzaprav, če moramo zanikati to sorodstvo? Bogovi pač ne, angelji tudi ne, zakaj v tem slučaju menda ne bi potrebovali policije, sodišč, zaporov in električnih stolov. Kam naj se torej uvrstimo? In kako naj zakrijemo dejstvo, da so naše telesne funkcije enake živalskim, da moramo jesti in piti kakor one, da se plodimo na enak način kakor večina živali, da smo podvrženi boleznim kakor one in v mnogih slučajih enaka zdravila pomagajo nam in njim, da si celo mnogo zdravil — serumov — izposojamo naravnost od njih, da se naši medicinci na njihovih telesih uče, kaj je dobro in kaj škodljivo za nas?

Znanost, ki ne pozna nobene ošabnosti in nobenega snobizma, ampak želi le dognati resnico, nam pa podaja vsako leto več dokazov, da je vse, kar živi na zemlji, ena velika družina, zelo mešana pač, kakor so tudi mešane posamezne ljudske družine, v katerih gledajo čez ramo na siromašne ali "sprodene" sorodnike, ki hodijo po svojih, nemara boljših potih

ali pa se sploh v čem razlikujejo od "dobrih" članov familije, ampak vendar ena družina.

Kar se človeka tiče, je moral razvojni zakon delati dolge, zelo dolge milijone let, preden je ustvaril bitje, iz katerega se je v nadaljnjih milijonih let moglo razviti bitje, kateremu moremo priznati ime človeka. Po drugih potih so se iz istega bitja razvile velike, takozvane antropoidne opice, ki so človeku telesno — in v mnogih ozirih tudi duševno — tako podobne, da je med njimi in prvimi ljudmi, o katerih kaj vemo, manj razlike kot med temi prvimi in sedanji ljudmi. Znanost torej ne pravi, da so opice naši dedje ali pradedje, temveč po njenih naukih smo nekakšni zelo oddaljeni bratranci. Pa vendar bratranci.

Tistega bitja, ki je stalo na križpotu, od koder je šel razvoj na eni strani v opičjo, na drugi v človekovo bodočnost, pač ne poznamo. Ena žival, imenovana *dryopithecus*, ki je živela pred desetimi do petnajstimi milijoni let, je pač bila taka, sodeč po ostankih, ki so se našli, da bi se bili iz nje lahko razvili ljudje in opice. Ampak znanost smatra to le za možnost in nikakor ne trdi, da je bil to res naš in gorilin praded.

Raziskovalci so našli že mnogo presenetljivega in zato ni izključeno, da najdejo kdaj tudi kosti tistega člana, ki spaja verigo med človeškim in opičjim plemenom. Ampak tudi če se ne najdejo, ne more to omajati nauka o razvoju, zakaj drugih dokazov za to je že dovolj in množe se neprenehoma.

Prvo bitje, o katerem vemo, da je nemara pred milijonom let ali pa še pozneje živelo na zemlji, in ki z vsemi pomanjkljivostmi vendar bilo človeško, je takozvani *pithecanthropus erectus*. (*Anthropos* pomeni v stari grščini "človek," *pithecus* je pa opica, torej opičji človek; *erectus* pomeni, da je hodil po konci, četudi ni bil tako vzravnán kakor so danes normalni ljudje.) Pred sedem in štiridesetimi leti, ko so bili boji proti evoluciji še mnogo bolj strupeni kot so sedaj, je prišel holandski vojaški zdravnik Eugene Dubois do prepričanja, da so morali človekovi pradedje živeti nekje v Aziji in če je ostalo kaj njihovih kosti, da bi jih bilo treba iskati tam. Podal se je na Javo in po dolgem prekopavanju je res našel lobanjo, tri zobe in bočno kost. Vse to so bili ostanki bitja, ki je bilo do tedaj neznanó. Lo-

banja je bila mnogo manjša od one modernega človeka, toda dosti večja od vsake opičje in nožna kost je brezdvomno kazala, da je to bitje hodilo po konci.

Zaradi te najdbe se je vnel hud boj in nasprotniki evolucijske teorije so se trudili na vso moč, da bi ovrgli človeški značaj tega bitja. Sedaj so pa v znanstvenih krogih vsi dvomi v tem oziru opuščeni. Lobanja tega bitja je bolj podobna človekovi kot vsaka opičja, na drugi strani pa je zopet bolj podobna opičji kot kot lobanja najnižjega človeka.

Človekova inteligenca se ne more meriti po velikosti možganov; odvisna je od tega, kako so možgani organizirani. Vendar pa je neka množina neizogibno potrebna. Lobanja normalnega modernega človeka ima prostora za tisoč do tisoč dve sto kubičnih centimetrov možgan. Lobanja *pithecanthroposa* je imela obseg za devet sto kubičnih centimetrov, kar je prav v sredi med velikimi opicami in najnižjim sedaj živečim človekom. To in vzravnaná hoja pomeni, da se to bitje ni moglo prištevati opicam in je bilo, četudi zelo nizkega, pa vendar človeškega značaja. Leta 1937, meseca septembra so pa našli blizu mesta, kjer je Dubois izkopal omenjene kosti, še eno lobanjo in čeljust s štirimi zobmi. Ta lobanja je bila še manjša, komaj za 750 kubičnih centimetrov možganov je bilo prostora. To je približno polovica obsega modernega evropskega človeka. Duboisova najdba je sploh obrnila pozornost znanosti na Javo in leta 1936 so izkopali tam lobanjo otroka, ki kaže vse značajnosti *pithecanthroposa*. Na otoku se raziskavanje še nadaljuje in prav verjetno je, da bodo našli še kosti, ki prinesejo več jasnosti o tem najprimitivnejšem človeškem bitju.

Druga zelo zanimiva najdba se je izvršila blizu Pekinga na Kitajskem. Člani kitajske geološke družbe so kopali v hribih, približno trideset milj od tedanjega glavnega mesta. Z njimi je bil paleontolog dr. Walter Granger, član ameriške ekspedicije, katero je vodil dr. Roy Chapman Andrews. Naleteli so na zalogo okamenelih kosti in ko so vse preiskali, so imeli šest lobanj, nekoliko čeljusti in mnogo zob, ki so pripadali najmanj sedem in dvajsetim osebam. Bitju, kateremu so te kosti pripadale, so dali ime *Sinanthropus pekinensis*, v splošni rabi ga pa imenujejo pekinški človek.

Razen Krapine na Hrvaškem, kjer so našli veliko zalogo starih kosti v neki jami in jih imajo sedaj v zagrebškem muzeju, je pekinška najdba največja na tem polju. Toda kosti, izkopane na Hrvaškem, pripadajo človeku, ki je živel mnogo pozneje in bil že veliko bolj razvit. Za študij najprimitivnejšega človeškega bitja je pekinška najdba neprecenljivo važna, zlasti ker je bil najdeni material tako bogat. O tem, da je to bitje pripadalo človeškemu rodu, ne more biti nobenega dvoma. Verjetno je, da je bilo prav tako staro kakor javanski človek, njegova lobanja pa je bila že dosti večja od javanske, njen možganski obseg je meril 915 do 1200 kubičnih centimetrov, kar je že precej enako modernemu človeku. Iz tega pa nikakor ne sledi, da je njegova inteligenca bila visoka. Bil je pač bolje razvit od javanskega človeka, nekatere značajnosti lobanje kažejo, da je začel misliti, toda bil je le začetek, izkušnje ga še niso učile, mnogo oblasti nad seboj ni imel in če bi živel danes, bi ga smatrali za tepca. In njegov obraz bi zasmehovali in dejali, da je opičji. Vsa primitivna plemena so bila brez brade — kakor opice. Sicer je ideja, da izraža močna brada veliko energijo, kar se pogostoma čita zlasti v ameriških povestih in listih, brez podlage. Vendar pa je resnica, da se je človekova brada razvijala kakor ves njegov obraz in kakor njegova inteligenca. Zobje pekinškega človeka so bili veliki, zlasti očniki; v splošnem so bili bolj podobni opičjim kot zobem modernega človeka. Bili so pa zdravi; ne eden izmed mnogih najdenih zob ne kaže nobene bolezni. Vse nožne kosti dokazujejo, da je ta človek hodil pokonci. Zdi se pa, da ni bil visok; po ženskih kosteh se da soditi, da so bile približno pet čevljev in štiri palce visoke. Kar pa je nemara najbolj važno, je to, da je ta človek že poznal ogenj in rabil kamen za orodje. Na mestu najdbe je bilo več ožganih kosti in oglja in na stotine kamnov, ki so očitno bili rabljeni. Seveda se ne dajo nikakor primerjati z občudovanja vrednim kamenim orodjem in orožjem neolitskih plemen in so bili dobri le za strganje in kopanje, morda za razbijanje trdih predmetov kot orehov, ampak dejstvo, da je človek že v tisti dobi iskal in našel orodje, pa naj je bilo še tako revno, je nad vse zanimivo. Govoril pa ta človek najbrže še ni. Dasi je mogoče, da je po telesnem ustro-

ju imel sposobnost glasu, vendar ni imel inteligence, ki je neizogibno potrebna za sestavljanje in rabo besed.

Se preden so bile najdene te kosti, so pa izkopali v raznih krajih Evrope človeške ostanke, ki pa so se od javanskih in pekinških razlikovali v tem, da so pripadali bolj razvitim ljudem. V južni Angliji, blizu kraja, ki ga imenujejo Piltdown Common in kjer kopljejo gramoz, je Charles Dawson našel lobanjo, čeljust in nekaj zob; te kosti so kazale na zelo primitivnega človeka in dr. Arthur Smith-Woodward mu je dal ime *Eoanthropus dawsoni*. Beseda *Eos* pomeni zarjo, torej približno jutranji človek, človek iz časa, ko se je za naš rod delala zarja. Ta najdba je izzvala precej ljut boj. Kosti so kazale na eni strani zelo razvite človeške značajnosti, na drugi pa veliko zaostalost. Največ nasprotij je nastalo zaradi čeljusti; zobje so namreč zelo človeški, medtem ko spominja sama čeljust s popolnoma nazaj obrnjeno bradno kostjo popolnoma na opico. Nastalo je vprašanje, ali spadata čeljust in lobanja skupaj, ali ne. Ta boj se je dolgo nadaljeval, naposled so pa tisti izvedenci, ki morejo opravičeno soditi o takih vprašanjih izrekli, da pripadata lobanja in čeljust istemu bitju, ki predstavlja zelo zgodnjega človeka z debelo lobanjo in opičjo čeljustjo.

Leta 1907 je bila blizu Heidelberga v Nemčiji najdena čeljust, podobna piltdownski, le da brada ni bila več tako zelo potegnjena nazaj. Bitje, kateremu je ta čeljust pripadala, je očitno bilo predhodnik onega človeka, čigar ostanke so bili najdeni v neanderski dolini in je po tem dobil ime Neandertalski človek. O plemenu, čigar član je bil ta mož, je že dosti znano, zakaj kosti istega tipa so se našle doslej po mnogih krajih, ne le v Nemčiji, ampak tudi v Španiji, Palestini, na Krimu, v centralni Evropi in blizu sto oseb je zapustilo te ostanke. Tudi v Afriki so našli ostanke, ki pripadajo, če ne istemu, pa vendar zelo podobnemu plemenu.

Neandertalski človek je bival na zemlji menda kakšnih sto tisoč let, morda dlje in je izginil še le, ko se je v Evropi pojavilo drugo, bolj razvito plemo, začetnik tistega bitja, kateremu pravijo *Homo sapiens* — razumni človek, kar je lahak krst, ker si je človek sam dal ime. Neandertalski človek ne bi bil ostal v

nobeni lepotni tekmi. Njegova lobanja je majhna, obraz pa velik; široka usta silijo naprej, nizko čelo pa leze nazaj; nos je bil širok in plošnat, oboka nad očmi z gostimi obrvi sta bila velika, naprej štrleča in težka. Visok ni bil; meril je štiri čevlje devet do pet čevljev in štiri palce, kolen ni mogel iztegniti, glava na kratkem vratu mu je bila nagnjena naprej in se je držal skoraj kakor grbavec. Bil je lovec, njegovo orožje pa je bilo zelo primitivno, dasi je zasledoval tako velike živali kot mamuta in tedanjega nasoroga, ki je bil pokrit z volno. Zaklone je iskal pod skalami in v duplinah in najbrže se je odeval s kožami ubitih živali.

Pred nekako štiridesetimi tisoči leti se je v Evropi pojavilo drugo pleme, prihajajoče od vzhoda. Imenujejo ga Cro-Magnonsko, po kraju, kjer so našli prve njegove kosti. Ta človek, čigar ostanke so v teku časa dobili skoraj po vsej Evropi, je bil v vsakem oziru bolj razvit od vseh prej omenjenih plemen. Bil je tako podoben modernemu človeku, da se njegov tip še danes pogostoma najde in mogoče je, da žive njegovi direktni potomci že zdaj med evropskimi narodi.

Ko se je to pleme razširilo po Franciji in Španiji in pozneje po drugih krajih Evrope, je neandertalski človek izginil. Vprašanje je, ali je bilo med obema plemenoma kakšno sorodstvo, ali ne. Nekateri izvedenci mislijo, da se je cro-magnonski človek razvil iz neandertalskega, drugi pa sodijo, da je prišel iz Azije že tako spopolnjen, kot ga kažejo nešteti njegovi ostanki. Skoraj nobenega dvoma pa ni, da so se ljudje njegovega tipa več ali manj pomešali z neandertalskimi in po tem ni nikakor izključeno, da teče nekoliko neandertalske krvi tudi v naših žilah, kar bi seveda za nacijske teoretike "čistih ras" bila neznosna misel.

Cro-magnonski človek se je, ne le telesno, ampak tudi umstveno močno razlikoval od neandertalskega. Posebno zanimanje so zbudile slike na skalah v francoskih in španskih jamah, v katerih je prebival; te kažejo izvrstno opazovanje in tudi mnogo umetniškega okusa. Za tem človekom je prišel nov val priseljencev iz Azije, ki jih smatrajo za naše neposredne prednike. Seveda je na to nastalo novo mešanje plemen in dasi je med starejšimi in novimi naseljenci bilo mnogo bojev, vendar

ni bila prejšnja rasa enostavno iztrebljena, prav tako kakor poznejši velikanski navali iz Azije, selitve od severa proti sončnemu jugu in podobna velika premikanja narodov nikdar niso niti ob največji okrutnosti mogli kar uničiti domačinov.

Mnogo vprašanj, kako in kje in pod kakšnimi pogoji, v kakšnih razmerah so se posamezna človeška plemena razvijala, je še nerešenih in bodočnost ima na tem polju dosti problemov. Ampak dejstvo razvoja je utrjeno in dokazi, da je človeštvo preživelo povsem živalski način življenja, se polagoma dvigalo iz nižin, prekosilo vsa ostala bitja na zemlji in da ima pogoje za višji razvoj, se množe od dne do dne. In v tem se zdi, da je večja uteha kot v teoriji, da je bil človek nekdanj skoraj bogovom enak, pa da je padel na sedanje nizko stanje.

Prevaranje

Zvonko A. Novak

*Zlati se gora in srebri poljana
v drhtenju strun opojne melodije,
mladosti čile solnce v njih zasiže,
zadiha plodna njiva izorana,*

*da kmeta skrbnega zrahlja jo brana
in strn kot up srca iz nje priklje,
ko rosnih blesk se biserov razlije,
ki rasti vsaki so potrebna hrana.*

*Se rose sveže vse so posušile...
Razbite svetlih sanj so slike mile,
upehane hotenja krepke sile,*

*so misli trudne, delajo nerade
in proč načrtov drznih so naslade:
Hrbet krive prevarane mi nade.*

O vrzeli, ki še zmirom strmi v nas

Ivan Jontez

KO SMO pred nekaj leti ustanavljali Cankarjevo ustanovo in "Cankarjev glasnik," smo določili bodoči reviji kot eno njenih glavnih nalog ne le prinašanje leposlovnega in poljudno znanstvenega gradiva, katero nalogo že dve leti uspešno vrši, temveč tudi: a) zasledovanje in zapisovanje kulturnih in drugih aktivnosti in dogodkov v središču ameriške Slovenije in drugod in b) zbiranje zgodovinskih podatkov o naših naseljencih, organizacijah in vobče o našem dejanju in nehanju. O tem smo takrat ne le govorili in pisali, temveč smo naši javnosti to tudi obljubili.

Stvar smo utemeljevali približno tako le: Ameriška Slovenija počasi a gotovo tone v ameriški veliki topilnici narodov in čas, ko bo ta proces končan — ko bo ameriška Slovenija, kakršno danes poznamo, postala samo še spomin — ni več prav daleč: še kaki dve desetletji in po nji bo. Vzlic temu, da je čas tako kratek, da se tako naglo bliža ura, ko bo padel zastor in se bo morala ameriška Slovenija za vedno umakniti z odra ameriškega življenja, pa do danes ni bil še napravljen noben resni poskus, oteti pozabi vsaj najvažnejše drobce iz naše zgodovine, jih povezati ter jih objaviti v taki publikaciji, kakršna bi bila najbolj pravna za nekaj takega — v kaki reviji. Zlasti pa velja to za našo naselbino v Clevelandu, največje središče slovenskega življa v Ameriki.

Naše različne podporne in druge gospodarske organizacije imajo svojo zgodovino zapisano v svojih glasilih in raznih zapisnikih, ki se jih bo bodoči naš zgodovinar lahko poslužil. Isto velja o naši najstarejši, največji in najpomembnejši politični organizaciji — Jugoslovanski socialistični zvezi in njen kulturni podružnici Prosvetni matici, ki je vrh tega v svojem Ameriškem družinskem koledarju ohranila zanamcem marsikateri drobec iz naše zgodovine: razne statistike, preglede, opise nekaterih naših naselbin itd. Dalje se dobe posamezni drobci iz zgodovine naših posameznih naselbin itd. raztreseni po našem dnevnem časopisju. Nikjer pa ni najti sledu o

kakem poskusu, pripraviti vsaj skromnega obrisa zgodovine naših naselbin po Ameriki. To je ustvarilo vrzel, ki jo bo zlasti občutil bodoči zgodovinar, kadar bo skušal povezati naša dejanja in nehanja v zaključeno, pregledno celoto — vrzel, ki ga bo nekaterikrat privedla v slepo ulico, da ne bo vedel ne kod ne kam. In s clevelandsko slovensko naselbino v tem oziru tudi ne bo imel boljše sreče kot z drugimi, dasi nam ni manjkalo ne publikacij ne ljudi, ki bi bili lahko zamašili to vrzel.

Nu, ker že ni bilo v tem pogledu doslej dovolj storjenega, bo pa "Cankarjev glasnik" poskusil zamašiti to vrzel, smo si mislili tedaj. Ampak danes, po dveh letih obstoja te revije, moramo razočarani ugotoviti, da je "C. G." v tem oziru docela odpovedal.

Kako to? Po čigavi krivdi?

Ne, jaz ne bom pokazal na urednika revije, ker vem, da en sam človek ne more vsemu kaj, dasi se mi večkrat vidi, da bi lahko vodil vsaj izčrpni seznam naših kulturnih priredb in drugih važnejših dogodkov v naši tukajšnji naselbini in okolici. Morda bom še najpravičnejši, ako naprtim glavno krivdo slabim razmeram, v katerih živimo dandanašnji in ki so krive, da "Cankarjevemu glasniku" ni mogoče nuditi niti skromne odškodnine ljudem, ki so sposobni in pripravljeni izvršiti tako delo. Pomisliti je namreč treba, da bi tako delo zahtevalo nekaj sposobnih sotrudnikov, ki bi mu morali posvetiti velik del svojega časa; a so vsi, ki prihajajo v poštev, tako zaposleni z bojem za obstanek, da ali ne utegnejo vršiti nobenega takega dela ali jim pa ta boj sproti ubija voljo do vsakega takega prizadevanja.

Omenil sem že, da je to problem, ki ga Cankarjeva ustanova in "C. G." sama ne moreta rešiti, ker jima manjka denarnih sredstev. Lahko bi se pa rešilo ta problem s pomočjo in sodelovanjem ostalih naših kulturnih in drugih ustanov, ki se resno zanimajo za naše kulturno prizadevanje. Potrebno bi bilo, da se te organizacije, potom svojih zastopnikov sestanejo in temeljito pomenijo o načinu, kako, na kakšen način doseči, da se omogoči za tako

sposobnim in pripravljenim ljudem, ki jih imamo v svoji sredi, vložiti njihovo energijo, sposobnost in čas v to delo, ki bi nikakor ne sličilo kaki zabavi. Preden se namreč človek lahko posveti takemu delu, ki zahteva od njega veliko njegovega časa in energije, je nujno potrebno, da ima zagotovljeno vsaj skromno eksistenco; dokler je pa prisiljen, porabiti večino svoje energije in časa v boju za obstanek ali mu tudi ubija voljo do kulturnega udejstvovanja, seveda ne more vršiti takega dela niti bi ne bilo pravično in pošteno, od njega tega zahtevati.

To delo — v mislih imam predvsem zbiranje in urejevanje zgodovinskih podatkov o postanku in razvoju clevelandske in okoliških slovenskih naselbin — bi ne bilo nobena igrača, temveč resno in često tudi naporno delo, ki ne bi zahtevalo zgolj sposobnosti in pripravljenosti, izvrševati neko delo v zameno za neko določeno odškodnino, temveč tudi navdušenja, kakršno izvira iz zavesti, da opravljamo neko potrebno in za splošnost koristno delo.

Ljudje, ki bi vršili to delo, bi tega ne mogli opraviti kar doma, pri pisalni mizi; čakalo bi jih mnogo potov, ker bi bilo treba intervjuvati marsikaterega našega rojakapionirja, kateremu so znane stvari iz naše preteklosti, ki se jih poznejši priseljenci ne spominjamo oziroma nam niso poznane, dalje marsikaterega društvenega uradnika itd., preden bi prišli do zaželenih podatkov; in opravičiti bi morali mnogo brskanja po različnih publikacijah in drugih virih, da bi dobili podatke, ki so že bolj ali manj zaviti v meglo pozabe. Treba bi bilo zbrati podatke o naših prvih naseljencih, kako so se znašli v tej deželi in kako so se prilagodili svoji novi okolici; kje in kako so si izvojevali eksistenco; kakšni vplivi so jih kovali in preoblikovali; kako so priklicali v življenje različne kulturne in gospodarske ustanove in kako so se le-te razvijale in uspevale. Dalje bi bilo treba zbrati podatke in statistike o naših kulturnih in gospodarskih ustanovah, kulturnih in drugih društvih, narodnih domovih in zadrugah; o postanku in razvoju našega časopisja; o vplivu podpornih organizacij na naše javno življenje; o možeh in ženah, ki so si, s svojim požrtvovalnim delom pridobili trajnih zaslug

za naš napredek; o našem političnem udejstvovanju; o sedanjem stanju naših kulturnih in gospodarskih ustanov itd. itd. Že samo začrtanje načrta za pravilno, sistematično izvedbo tega dela bi zahtevalo ne le sposobnosti, temveč tudi precej časa in energije.

Ampak vse to je izvedljivo. "Cankarjev glasnik," ki je kot ustvarjen — in je bil ustanovljen za vršitev te naloge, je tu že dve leti in vodi ga urednik, kakršnih je malo med Slovenci in ki bi lahko uspešno nadzoroval in vodil to delo. Tudi ljudi, ki bi to delo lahko vršili, imamo v svoji sredi. Ampak, preden se to more zgoditi, jim moramo to omogočiti. V ta namen bi se morala združiti vsa naša kulturna in druga društva, ki se resno zanimajo za naš kulturni napredek ter skupno poiskati pot za financiranje tega podvzetja. Nemara bi bilo treba v ta namen ustanoviti posebni fond ali nekaj podobnega. Vsekakor je pa ta ideja izvedljiva. Naloga, ki je pred nami, tudi ni pretežka, kar si upam reči tudi o bremenu, ako se pošteno in pravično razdeli. Treba je le poštena mera dobre volje in razumevanja naših potreb, pa bo šlo.

H koncu naj še omenim, da me k pisanju gornjega ni napotila težnja, okoristiti se osebno. (Saj veste, kako je pri nas: kakor hitro nekdo svetuje naši javnosti neko stvar, pri kateri bi kak človek poleg dela našel tudi košček kruha, že nekateri ljudje stikajo glave skupaj ter si prišepetavajo: "Vidiš zlomka, za se ribari, do korita bi se rad prikopal...") Jaz enostavno vidim potrebo — in vidim jo že nekaj let —, kateri je treba zadostiti. In s tem, da sem opozoril na njo, sem zgolj izvršil svojo dolžnost. Od drugih je pa odvisno, ali se bo zadostilo ti potrebi ali bo ostalo pri starem in bo "Cankarjev glasnik" naposled dokončal svoje življenje, ne da bi izvršil ene najvažnejših nalog, ki smo mu jih bili določili ob njegovem spočetju.

KLOBUK. Pred leti je prišlo v modo, hoditi poleti brez klobuka in ljudje navadno mislijo, da je to dobro za lase. Motijo se. Če so lasje dolgo izpostavljeni vročim sončnim žarkom, bodo tisti, ki so že malo plešasti izgubili še več las, pa tudi oni, ki imajo dobro grivo, lahko dobe zelo redke lase. To so dognali z znanstvenimi poizkusi.

E. K.:

Julkina zmota

16.

DRUGO JUTRO je bila budna, ko je Riko vstajal, toda potajila se je, ker ni hotela ne vprašanj, ne odgovorov. Sama s seboj je hotela biti da more zbrati svoje misli in izdelati načrte. Zakaj čas je prišel.

Če bi bila izrekla te besede na oglas, bi oznanjala v njih važnost kakor v cesarskem povelju ali prerokovem svarilu. Zemlja se v tem trenutku ni vrtela okrog svoje osi, ampak okrog Julkine osebe, okrog njenih želja, njenih upov, njene bodočnosti.

Zakaj je sploh čakala tako dolgo in prenašala življenje, za katero ni bila ustvarjena? Če ji je usoda položila v dušo hrepenenje po vsem, kar je v višavah, je s tem dobila pravico, da se dvigne iz nižav, v katere je bila pahnjena po krivici. Grešila je usoda s tem, da ji ni dala že davno tega spoznanja. Zakaj ji ni odprla oči, preden se je poročila, da ne bi bilo sedaj sitnosti, ki slede iz tega neumnega zakona, že davno brezpomembnega, da, od vsega začetka brezpomembnega.

Julka je pozabila, da ji je "usoda" tudi takrat, ko je sedela za pisalnim strojem, enako šepetala. Ali ni pričakovala, da jo Riko dvigne? In v tistih dneh je včasih celo čutila, da jo je res dvignil. Ampak — "pri kosilu se je povečal apetit" in "višave" so se neprenehoma odmikale; nekdanj so bile na skromnem griču, pozneje na visokem hribu, pa so splezale na vrh lednikov in sedaj so že nad Olimpom... Da je tudi v drugih dušah hrepenenje, da nekatere omehkuži kakor gliste, iz drugih pa naredi bojvnike in junake, ji ni moglo priti na misel, ker je bila tako zatopljena sama vase, da ni niti slutila eksistence drugih. Ona je bila usmiljenja vredna in se je zato sama sebi smilila; ona je imela pravice in se ji zato godi krivica; njej se je pokazal paradiž in je bila ogoljufana...

Ampak sedaj je prišel čas. Kljub "izgubljenim" letom ima še kos življenja pred seboj in to mora biti res življenje.

Zazehala je. Riko je odšel — po prstih, zakaj ko jo je pogledal, je imela zatisnjene oči

in le s pogledom jo je pozdravil. Ko so se vrata potihoma zaprla za njim, so ji trepalnice postale težke. Misli so jo utrudile. Toliko jih je morala napeti, da je storila odlok; treba bo pa še izvesti sklep in za to je treba še več misli... Ne da bi vedela, se ji je obraz skremžil, zakaj nekaj sitnega se je oglasilo. Treba bo Riku povedati, razložiti... Seveda, šele tedaj, kadar bo vse drugo opravljeno, ampak vendar... Neizogibno je, ampak sitno bo... Hvalabogu, da je še čas. Kadar pride trenutek, bo morala biti odločna, toda najti bo morala prave besede — eh, kaj! Saj ta trenutek še ni tukaj. Trudna je in zaspana. In misli nočejo — več — nikam —...

Misli so se umaknile spancu. Ljubeznivo jo je objel in rešil vseh nadlog. In dolgo jo je pustil brez brig, nazadnje se je pa tudi on naveličal, ali pa je imel drugod opravke in zbudila se je tako, da ne bi bil noben priziv pomagal. Tedaj so se vrnile misli. Ena je le šepetala, ampak ni se dala odpraviti. "Saj ne boš vedela, kako in kaj govoriti z Rikom... Ne; ne šele takrat, kadar mu bo treba povedati vse. Vsak trenutek boš čutila, da bo treba povedati in jezik ti bo težak, zapletal se ti bo, glava ti bo nejasna in nobene pametne besede ne boš spravila iz ust."

Prepediti je hotela to nadležno muho, pa ni mogla. Res je, res je, še v oči mu ne bo mogla pogledati, v strahu, da ugame, kaj se prede v njeni duši. Pekel bo to. Bolje bi bilo, da bi mu takoj povedala. Toda preden govori z Lipmanom? — Ne, to ni mogoče. Gotova mora biti, povsem gotova, zakaj če se le ne bi zgodilo, kakor hoče —.

Ah! Kakšna neumnost! — Lipmana ovije okrog prsta, kadar bo njena volja. Ampak vendar ga mora imeti ovitega, preden polije Rika z mrzlim curkom. In do tedaj bo pekel.

O, Julka je znala biti tudi odločna. Kakor iz Jupitrove glave je prišel sklep: k materi pojde. Nič ji ne bo treba razlagati. Pretveza se hitro najde in mati ne bo vpraševala. Otrok je že dva tedna tam — to je dober izgovor, ki bo veljal celo za očeta. Pospravila je nekaj

obleke v majhen kovčeg in odšla. Riku je pustila dve vrstici. Tudi če jo pride obiskat, tam ji ne bo tako sitno kakor če sta sama.

Mati je bila vedno zaposlena; delo je znala najti, kjer ga nihče drugi ne bi in največkrat ga je imenovala zabavo ali pa preganjanje časa. Julka je nekoliko pomagala, nekoliko se je igrala z otrokom in živci so se ji pomirili. "Načrt" je ostal kdove kje; misli niso imele časa zanj, ona pa še opazila ni tega. Riko je prišel za kratek čas, govoril je pa največ z njenim očetom, s katerim se je vedno izvrstno razumel. Tako ni bilo nobenih nerodnosti in vse je bilo videti mirno, zadovoljivo in v redu.

Naposled je Julka imela svoj običajni sestanek z Lipmanom. Nič se ni bila pripravila. Šele ko je v trgovini ogledovala nove obleke, se je zavedela tega, obenem je pa tudi spoznala, da noben "bojni načrt" ne bi bil nič vreden. Dovolj je, da ima namen; kako se izvrši, pa pokažejo slučajji, ki se ne dajo naprej določiti. Delala si je skrbi po nepotrebnem. Sedaj je bila spokojna in ko je Lipman prišel, mu je odzdravila neprisljano kakor da ni v kotih njene duše nič skritega.

Dan je bil lep. Pred kratkim je dež ohladil zrak in lahen veter je pomagal pljučam dihati. On je predložil izlet na deželo in izrekel upanje, da se ji to pot ne bo mudilo. Nasmehnila se je: "Ves dan je moj."

"Slava! — Enkrat se bova torej vendar dobro imela," je odgovoril.

"To je odvisno od tega, kaj vi smatrate za dobro," je dejala Julka, toda njen glas je bil prijazen in če je on imel kakšno posebno upanje, mu ga njene besede niso razdrle. Dokler sta bila v mestu, nista skoraj nič govorila; če je on kaj načel, ga je posvarila: "Pazite na rdečo luč," ali pa: "Malo bolj počasi!" In on je morda kaj nerazumljivega zagodrnjal, pa umolknil; privadil se je. Začetkoma ji je razlagal, da je izurjen voznik in ji hotel pripovedovati o slučajih, v katerih se je njegova spretnost sijajno obnesla in nemara preprečila nezgodo takega značaja, da bi bili o njej pisali listi na obeh straneh morja. Prav ta baharija je bila ponesrečena, zakaj Julki bi bilo najneznatnejše poročilo v najskromnejšem lokalnem listu o najbolj vsakdanji nezgodi, v katero bi bila ona zapletena, preveč. Sicer ni tega takrat rekla na glas, naučila se je, nadzorovati

njegovo vožnjo in je postala pridigarica previdnosti in učenka vseh prometnih predpisov.

Sedaj je vse to vedel. Če mu je prišlo kaj na jezik, kar ni hotelo počakati, se je ugriznil ali pa obliznil, preden ga je njen pogled ošinil in kadar je to opazila, ji je zadovoljstvo posijalo v srce, ker ji je kazalo oblast, ki si jo je pridobila nad njim...

Dolga je bila pot skozi mesto in potem so sledila še druga, skoraj povezana selišča, v katerih pogostoma ni bilo mogoče voziti drugače kot v procesiji, naposled pa sta vendar prišla na prosto, kjer ni bilo treba ves čas laziti po polzevo in je oko smelo videti tudi kaj drugega kot zelene in rdeče luči, znamenja za obračanje in roke prometnih policajev. Pot je bila obema znana, toda Julka se je začudila, ko je opazila travnike, enake zelenim preprogam, vrtove, polne pisanih cvetlic, hiše, komaj vidne med košatim drevjem, lepo obdelana polja, velike sadne vrtove, v katerih so bile veje težke od preobilnega sadja...

Seveda je to ista pot, pa vendar se ji je zazdelo, da se prvič pelje po njej. Nikdar prej ni opazila ne drevja, ne grmov in cvetlic, nikdar ni vedela, da se cesta dviga, pa zopet spušča, da teče potok med visoko travo in da se tam pasejo krave, živali, ljudem iz metropole skoraj tako tuje kakor severni medvedje in antilope v zoološkem vrtu. Nikdar se ni kdove kako navduševala za naravo, razen če je v kakšni družbi beseda nanese na ta predmet in je bilo treba pokazati tudi idilično nagnenje. Ampak vse, kar se je danes panoramsko razvijalo pred njenimi očmi, je bilo novo in zato privlačno. Lipman pa je mislil, da odpira doslej skrito stran svoje duše in dasi so ga na deželi najbolj zanimala posestva bogatih industrijalcev in bankarjev z graščinami, parki in žičnimi ograjami, klubi z nepreglednimi, golfu namenjenimi travniki, predvsem pa odlegle gostilne, kjer strežejo z izbranimi jedmi in pijačami in kjer je človek prostejši kot v mestu, kjer prelahko naleti na nezaželjene, radovedne znance, je vendar bil vesel, da sta imela nov predmet za razgovor. Skoraj vse drugo bi moralo biti ponavljanje tega, kar je že dostikrat povedal. In o svoji ljubezni, o kateri bi najrajši govoril, je spoznal, da ne sme preveč peti, dokler ne pride pravi čas, zakaj tudi ženska, ki rada posluša

Romejeve patetične izlive srca, se naveliča ene same melodije.

Prišla sta do znane gostilne na griču in oba sta bila presenečena, da je bila pot tako kratka. Lipman ji je pomagal iz avta in vzdihnil: "Zakaj ne more biti vedno tako lepo?"

Nasmehnila se je in se spomnila besed, ki jih je nekje čitala — ali morda slišala, pa je povedala po svoje: "Sonce sije danes; tega najbrže ne bi opazili in cenili, če ne bi bilo zadnjič deževalo tri dni in je bil ves dan mrak kakor pred nočjo."

Lipmanu ni prišel pravi odgovor na misel in odgodil je, kar je želel, za pozneje, ko mu prepotrebno kosilo vrne opešano energijo. Ona je šla ž njim v gostilno, a bilo ji je malce neprijetno, zakaj če bi bil odgovoril, kakor je pričakovala, bi bila to lepa prilika, da bi neopazeno napeljala tja, kjer bi bila lahko nastavila svoj prst, da se ovije okrog njega. Toda dan je še dolg in morda je boljše tako.

Kakor po navadi, je bilo kosilo odlično. Vino je bilo staro in Lipman, čigar znanje na tem polju je bilo po njenem mnenju neprekosljivo, je zatrdil, da ga ni boljšega v deželi. Julka mu, v nasprotju s svojo navado, ni branila piti, sama pa je pazila nase kakor astronom na svoj daljnogled, kadar sledi dotlej neznani zvezdi.

Med kosilom sta govorila o pečenkah in tortah, ko sta prišla do črne kave, pa ni mogel več držati misli na teh stezah. Naslonil se je udobno, si prižgal smotko in prvi dim mu je prišel iz ust z globokim vzdihom.

"Kdaj mi boste verjeli, da vas ljubim?"

Prisilila se je, da je zvenelo resno: "In če bi vam verjela — kaj potem? — Tudi če bi vam v srcu verjela, bi razum moral reči, da ni res."

"Zakaj? Zakaj?" se je razburjal. "Če veste, da vas ljubim kakor še nobene ženske nisem ljubil in če čutite vsaj nekoliko ljubezni do mene, in vem, da jo čutite, tudi če bi tajili, bi vedel..."

"Ne govorite. Veste, da ne smete govoriti tako."

V njegovem očesu je vzplamtelo poželje. Julka se je poveselila in ustrašila. Drugi gostje so bili v gostilni in njegove besede, ki ji niso bile nič zoprne, so postajale glasne. Vinski duhovi so mu začeli nekoliko nagajati in Julka

je spoznala, da je izgubil skoraj vso obalast nad seboj.

"Zakaj sediva tukaj, ko je zunaj tako lepo?"

Od nekod ji je prišla ta misel in zazdelo se ji je, da srečnejše ne bi bila mogla srečati. Njemu je zlezla lenoba v kosti in ni se mu dalo vstajati. Branil se je, češ da je po kosilu treba počivati in da je tudi tukaj lepo; ona pa ni odnehala in na jezik so ji prihajale besede o krasoti narave, o katerih sama ni vedela, kje jih je vzela.

Naposled se je vdal. Hotel je naročiti še eno vino, toda na njen odločni ukaz je popil še eno črno kavo in nato sta odšla.

"Ali ne čutite, kako slasten je ta zrak?" je vprašala, ko sta bila zunaj. "Vi bi menda radi vedno čepeli v teh zatohlih prostorih, ko kličejo polja in gozdovi z vsemi svojimi —"

Ni se mogla spomniti, kako da kličejo, pa tudi treba ni bilo. On je slišal le polovico, a še te ni prav razumel. Čutil je, da je truden in je to povedal.

"Zato sem predložila izprehod. Saj se morava peljati nazaj. Kako pa boste vozili, če se ne spočijete?"

"Vozim lahko vsak čas. Kaj mi je dvesto, tristo milj? Še nikdar nisem imel nezgode," je godrnjal in se bahal.

"Zrak nikomur ne škoduje, tudi vam ne bo."

Res mu ni škodoval. Polagoma so se mu kolena okrepila in celo v glavi se mu je začelo jasni.

"Ni napačno," je dejal; "ampak kam greva? Za dolge izlete je avto. Noge so zastarele."

"Odsekati si jih pa vendar ne boste dali," se je nasmejala. "Nekam naju že poneso, kjer lahko sedeva, se spočijeva, pokramljava in se pripraviva za povratek."

"Ne govorite o povratku, ko sva komaj prišla," jo je zavrnil, toda obljuba, da lahko sedeta, mu je pregnala vso nezadovoljnost. Na mehki travi, med drevjem, daleč od ceste, v zatišju, kamor ne prihajajo ljudje, sedeti ž njo — to je več kot je doslej dosegel. Nikjer si ne bi mogla biti bolj blizu. In sama je predložila.

Zdelo se mu je, da je na cilju, o katerem je že tako dolgo sanjal, pa se mu je vedno le odmikal, dalje in dalje.

(Dalje prihodnjič.)

Eskimi

KADAR GOVORIMO o ljudeh iz kamene dobe, mislimo vedno na davno preteklost, o kateri ni nobenih zgodovinskih zapiskov razen tistih, ki jih je ohranila priroda sama. Pri tem pa pozabljamo, da žive mnoga plemena še danes v kameni dobi kakor na primer neandertalski človek, ali pa še bolj primitivno. Opazovanje življenja teh ljudi, njih šeg in navad in proučevanje njih mišljenja, njihovega pojmovanja in njihovih nazorov nam pomaga, da bolje razumemo primitivne ljudi, ki so davno izmrli in so zapustili le take sledove, ki jih ne zna čitati nihče razen strokovnjakov.

Med plemena, ki se še danes poglavitno poslužujejo kamna za orodje, spadajo Eskimi. Kdo jim je dal to ime, ki pomeni "ribojedci," ni znano, toda ostalo jim je in nihče jih drugače ne imenuje. Sami se imenujejo Inuite, kar pomeni "ljudje." Marsikaj se je pripovedovalo in pisalo o teh zanimivih ljudeh, dosti resničnega, pa tudi mnogo izmišljenega ali napačno razumevanega; potniki pogostoma sodijo vse po sebi in po krajih, iz katerih prihajajo in se ne morejo vživeti v razmere, ki so jim tuje in se razlikujejo od onih, ki so jim znane kakor noč od dneva. Na drugi strani so pa raziskovalci, ki puste Evropo in Ameriko za seboj, kadar odidejo na znanstveno potovanje, odlože naše šege in zakone, pozabijo na našo moralo in ne jemljejo naše morale za merilo s seboj. Oni se znajo poglobiti v umovanje in v življenje tujih plemen in le tako dobe pravo sliko njihovega materialnega in duševnega življenja.

Pred kratkim je izšla knjiga "North to Adventure" (v zalogi Robert McBride v New Yorku), ki jo je spisal Sydney R. Montague. Pisatelj sicer ni znanstvenik po poklicu; v resnici je daleč od tega. Ali kot član kanadske jezdeče policije je prebil osemnajst mesecev na samotnem severu, v "Baffinovi deželi," kjer ni prihajal v dotiko skoraj z nikomer kot z Eskimi. Na njegovih potih so mu bili navadno edini tovariši. Naučil se je njihovega jezika, se sprijaznil z njimi in prenašal z njimi vsakovrstne težave; dvakrat je v njihovi družbi bil v nevarnosti smrti od lakote in na ta način se je dokaj temeljito seznanil z njihovim življenjem. To je morda glavni razlog, da piše o njih zelo simpatično in brez pred-

sodkov, ki se navadno drže belega človeka, kadar govori o "divjakih."

Eskima je po njegovih besedah treba smatrati za otroka prirode. On ne more grešiti, ker ne pozna greha, razen kar je prepovedano po dveh pravilih njegovega ravnanja: "Ne laži" in "ne kradi!" Za vse drugo v življenju veljajo plemenske šege in naravni nagoni.

V krajih, ki jih je Montague prepotoval, živi skupina osem do deset mesecev na leto v trajni naselbini v snežnih hišah, ki so napol pod zemljo. Načelnik plemena je izvoljen na velikem zboru, kateremu sledi tri dni trajajoča slavnost. Potem izvolijo štiri svetovalce, dva moška in dve ženski. Možje delajo načrte za lov in imajo sploh brigo za živžev—za skupino in za pse, ki jim vlačijo sani. Lov v oddaljenih krajih je vedno moška naloga, v bližini tabora pa love tudi ženske.

Njihovega spolnega življenja ni mogoče presojati po morali belcev. Kjer sta spola precej enako porazdeljena, velja enoženstvo; toda če je v kakšnem plemenu dosti več ženskih kot moških, je mnogoženstvo dovoljeno. In nasprotno se uveljavi mnogomoštvo, kjer je več moških. Če se snide dvoje plemen, ki imata na eni strani preveč žena, na drugi pa preveč moških, se pogostoma zgodi, da si zamenjajo žene, iz česar je nastala povest o kupčijah z ženami.

Spolnih zakonov nimajo v našem smislu; vsi odrasli imajo pravico do spolnega življenja, otroške nezakonitosti ni, ampak vsak otrok je last plemena, dokler ne doseže fantovske ali dekliške starosti. Takrat dobi svoje lastno ime. Do tedaj ga vsi, starši in ostali imenujejo "mik iju," (malček) ali pa, skoraj poetično, "tuk a pik," (mali okrogli lunin obraz).

Zdi se, da poznajo ženske "porodno kontrolo," kar je v onih krajih važno, zakaj plemena ne sme postati tako številna, da bi bilo nemogoče nabaviti hrano za vse. Pisatelj je enkrat vprašal babico o tem, ona mu je pa odgovorila: "Vi ste mož, vam torej to znanje ni potrebno."

Nekega očeta je enkrat vprašal, ali nimajo nobenih spolnih zakonov. Ta mu je odgovoril z vprašanjem, če imajo belci take postavbe. Montague je dejal, da jih imajo, nato

pa je Našula vprašal, ali jih res ubogajo. In belec je bil v zadregi. Pomagal si je z dogovorom, da se zakoni morajo ubogati, na tihem se je pa vprašal, ali se res vedno godi tako, kakor bi se moralo goditi.

Poroka v Baffinovi zemlji je približno taka kakor jo je priporočal znani sodnik Lindsey kot "poskusno poroko." Če si je mladenič nabavil svoj čoln (kajak) in priprave za ribolov, obišče dekle, katero mu ugaja. Če ona mara zanj, mu uveze poseben okrask v čoln. Če ima mladenič na svojem prvem lovu srečo, naznanita svojo zaroko. Za tri tedne, ali dokler je dekletu všeč, jo vzame v svoj dom. Potem gresta za en teden narazen, nato pa ostane on tri tedne v njenem domu. Nato se ločita za en mesec—osem in dvajset dni—potem pa gresta k načelniku in naznanita njemu in ženi, ki sta njegovi svetovalki, svoj namen. Ženi ji povesta, da ima pravico, odkloniti snubca, če ga ne mara. Toda redko se zgodi, da se dekle posluži te pravice. Če je vse v redu, jima da načelnik dovoljenje, da ostaneta eno leto skupaj. Potem postane zakon trajen, če ni prej otrok. V izjemnem slučaju, da se rodi dete prej, velja zakon od časa poroda.

Umrljivost mater ali otrok ob porodu je v Baffinovi zemlji med najnižjimi na svetu. Ves čas, kar je Montague služboval v tem kraju, so vsi novorojenci bili popolnoma brez napake, razen enega. Tega enega so pustili umreti, češ da je obseden od zlega duha in če bi živel in postal oče, bi tudi njegovi otroci bili nenormalni...

Drug prijatelj Eskimov je znani raziskovalec Vilhjalmur Stefansson, ki je živel z njimi deset let, ne kot tujec, ampak kot član njihove družbe, se oblačil kakor oni, hranil kakor oni in sploh pustil življenje v "kulturi" za seboj. Eskimi, s katerimi se je on družil, žive v kraju, znanim kot Coronation Gulf. Pozna pač tudi one v drugih krajih, toda s temi je živel tako dolgo, da se je z njimi do dobrega seznanil. Prišel je tja pozno po zimi s skupino, ki je štela enega belca in tri "amerikanizirane" zapadne Eskime. Z domačini so se lahko sporazumeli, zakaj vsi Eskimi od Grinladije do Beringovega morja govore en jezik.

Kar se tiče njihove kulture, sega nazaj, ne za tisoč, ampak za večkrat deset tisoč let, zakaj oni so prav na prehodu od rabe lesa in

kosti ali rogov, do rabe prvega kamna. Vedeli so, da se nekatere jagode in korenine lahko rabijo za hrano, ampak smatrajo jih le za nadomestilo, če ni drugega živeža. Sicer žive redno od mesa, največ od tuljenjev in morskih psov in včasih od severnega medveda, po leti pa od jelena (caribou) in rib. Za obleko jim služijo živalske kože, iz katerih si delajo tudi šotore in čolne. Ti Eskimi so se posluževali le kajakov; velikih kožnatih čolnov, ki jih rabijo drugi Eskimi, niso imeli. Edina domača žival je bil pes, ki je večinoma služil pri lovu. Navadno je bil za vsakega lovca po en pes. Dasi so jih tudi vpregali v sani, jih je bilo tako malo, da je Eskimo sam bil glavna tovarna žival.

Eskimi "Kronskega okraja" so poznali gozdove pri Medvedjem jezeru, včasih so šli tja po les za svoje sani, za šotorne drogove in podobno. Toda živeti ne bi hoteli tam. Smatrali so prerijo brez dreves severno od šume za najboljšo zemljo po leti in led v zalivu za najprimernejši dom po zimi. Zadovoljni so bili s krajem in s podnebjem in so mislili, da bi vsaka izpremema bila le slabša. Stefansson pravi, da ni nikjer naletel na enako številno skupino, ki bi bila tako zdrava kakor ti Eskimi, ki umirajo skoraj le od starosti, če se ne ponesrečijo. Imajo vero, po kateri mislijo, da lahko vplivajo na svojo okolico, toda ta vera ni osnovana ne na strahu, ne na upih, ne pozna ničesar, kar bi bilo podobno nebesom ali peklju in na nikakršno trajno življenje po smrti ne mislijo. Verujejo v duhove, ki so mogočni, toda sami po sebi niso ne dobri, ne hudi, dasi lahko store kaj dobrega ali zlega na povelje ljudi, ki jih kontrolirajo. Izmed približno sedem sto teh Eskimov jih je kakšnih dvesto prihajalo po par dni na leto v dotiko z ribiči, ki love kite v severnih krajih. Nemara deset izmed njih je videlo raziskovalca Hanburyja, ko se je leta 1902 dotaknil južnega roba njihovega okraja in par drugih je videlo nekatere Indijance. Toda najmanje štiristo izmed njih ni nikdar slišalo počiti puške ali videlo goreče vžigalice. Če so videli kos sukna, so mislili, da je krpa živalske kože. Od drugih plemen so dobili v zameno dosti pušk, če je sosednemu plemenu zmanjkalo municije. Te puške so razbili, da so mogli narediti iz njih predmete, ki so jim bili za rabo, nože, puščice, zlasti pa igle.

Ko je Stefanssonova skupina prvič živela z njimi, ji niso ničesar zavidali tako kakor igle. Enkrat je Stefansson kupil psa za nož, ki je bil po ameriških cenah na debelo vreden tri dolarje. Pes je najbolj dragocena Eskimova posest. Pozneje se je mož vrnil z nožem in še enim psom: hotel mu je vrniti nož in mu dati dva psa za eno iglo. Zvedel je namreč, da ima Eskimka, ki je bila v Stefanssonovi skupini, ne le dve, ampak še več igel in da je pripravljena, dati eno, če Stefansson dovoli. Vsi so verjeli, da je igla vredna dva psa.

Eskimi so nemara edini ljudje na zemlji, ki še znajo šivati tako, da ne pride voda skozi šiv. Drugi si pomagajo s tem, da namažejo šiv z mastjo, žena teh ljudi iz kamene dobe bi pa smatrala za žalitev, če bi videla koga, namazati vodni škorenj, ki ga je ona naredila, z mastjo. Tako šivanje je bilo zelo težavno z bakrenimi iglami, katere so sami izdelovali, z železnimi pa je lahko.

Polagoma so ti ljudje postali z mnogimi rečmi nezadovoljni, ampak ne tako kakor bi belec pričakoval. Za vžigalicami, na primer, niso bili nič pohlepni in so mislili, da je njihov način vžiganja z dvema kosoma železnega pirita boljši. To je res, če je treba narediti ogenj v viharju ali dežju. Prvo nezadovoljstvo so povzročili komarji. Prej jim nikdar ni prišlo na misel, da bi si mogli pomagati z mrežami. V začetku jim ni šlo v glavo, zakaj si njihovi gostje ovijajo obraze in obešajo zvečer nad postelje mreže, ali čez nekaj tednov so že dejali, da bi bilo zelo lepo, če bi prišel kak trgovec in prinesel toliko mrež, da bi jih bilo dovolj za vse. Polagoma so se zbujele tudi druge želje. Spodnja obleka, ki se je okoli zapestja in gležnjev tako prilegla, da niso nadležne črne muhe mogle priti pod njo, se jim je zazdela za poletje mnogo boljša od njihovih kož. Potem so spoznali, da je sukno boljše za šotore kot kože, ker je lažje, ne tako nerodno in se lažje ohrani. Šele tretje leto se jim je tudi zazdela, da so puške za lov na severne jelene bolj primerne od njihovih lokov. Mreže za ribolov so pa še prej začeli ceniti.

Od tistega časa, ko je Stefansson prvič bil med njimi—leta 1910 se je mnogo izpremenilo—vsled stikov z belci. Edino, s čemer so še popolnoma zadovoljni, je podnebje. Če

jim kdo zapoje slavo Californije ali havajskih otokov, pravijo, da mora to pač Evropejcem ugajati, toda zanje to ne bi bilo. Še vedno imajo svoje kuhano meso rajši od vsake importirane hrane, toda sram jih je, če jih kdo obišče in mu ne morejo postreči s čajem ali kavo, s kruhom in sirupom. Bolj nezadovoljni so sedaj z najboljšo puško kot so včasih bili s svojim lokom. Še vedno imajo svoje pesmi najrajši, toda žele si tudi fonografov in celo na radio mislijo.

Kakor to pleme, tako so prvotno vsi Eskimi živeli v gospodarski skupnosti. Le predmeti za osebno rabo so bili "privatna last," vse, kar je pleme skupno rabilo, je bila "kollektivna lastina." Kar je kdo vjel na lovu, ni bilo njegovo, zakaj meso je potrebovala vsa skupina za živež, ribje olje za kurjavo in razsvetlavo; šele ko se je zaloga razdelila, je vsak postal lastnik svojega deleža. In tudi tedaj je še veljal zakon gostoljubnosti; kadar je bila južina pripravljena, je bil povabljen vsakdo, kdor se je hotel udeležiti. Bil je prestopok zoper "etiketo," če ne bi poslali vsaj otroka na prosto, da bi na ves glas zaklical, da se družina pripravlja za kosilo ali večerjo; če so bile snežne hiše raztresene, so poslali otroke vse naokrog, povedat, da je pri njih južina pripravljena. In ljudje so prihajali, nekateri, ker so hoteli jesti, drugi zaradi družbe. Če je bila hiša premajhna za vse pričakovane goste, so razposlali kuhane jedi v druge hiše.

Kakor je vladala skupnost za užitek, tako je veljala za delo. Gospodar ni bil nihče drugi kot javno mnenje. Vsakdo je imel toliko vpliva, kolikor si ga je pridobil s svojo spretnostjo, izkušnjo in marljivostjo. Niti "šefi" niso imeli avtoritete, temveč le vpliv, ki pa je pri teh ljudeh več zalegel kot oblast in visoki naslovi v naši družbi. Skupina je sledila tistim, ki so pokazali največ sposobnosti in zlasti največ nesebičnosti. S sebičnostjo se je posameznik najbolj zameril skupnosti; od nikogar se ni zahtevalo več kot so njegove zmožnosti dopuščale, toda če kdo ni hotel po svojih najboljših močeh sodelovati pri delu za blagor vseh, je postal skrajno "nepopularen." Eskimi sicer niso imeli nobenega pravnega sistema po naših pojmi, nobene policije, nobenih sodišč in ječ, toda lenuh ali sebičnež bi moral imeti debelejšo kožo od slo-

nove, da bi par let prenašal očitno zaničevanje vsega plemena, ki ga je moral čutiti pri vsakem koraku.

Nikomur ni bilo treba skrbeti za hrano in obleko, ali za stanovanje, zakaj zaloge vseh so bile na razpolago vsem, hiše so gradili in šotore postavljali skupno za vso skupino, kdor je ostarel in ni mogel več delati, je imel pravico do vsega, kar so dobivali drugi, torej tudi ni bilo treba skrbeti za vlaganje denarja v banke in za bančno varnost.

Ta sistem polagoma propada pod vplivom kožušne trgovine in krščanstva. Prva pri naša s seboj metode naše trgovine, ki je nasprotna vsakemu kolektivizmu, misijonarji pa uče novo moralo, ki izpodriva stare šege in izpreminja ves način življenja.

Rezultati nikakor niso ugodni. Posledice propadanja domačega sistema so se posebno tragično pokazale pri plemenu, ki živi ob reki Makenzie, več sto milj zapadno od Kronskega zaliva. Leta 1889 so začele tja zahajati ladje kitnih lovcev iz Zedinjenih držav. Sodeč po poročilih Sir Johna Franklina, ki je bil tam pred približno sto leti, je moralo takrat živeti v tem kraju okrog dva tisoč Eskimov; sedaj jih je še manj od dve sto. Med to nekdanj zdravo skupino so prišle najprej ošpice in ta epidemija je še živa v spominu plemena. Potem je sledila jetika. Prebavne bolezni so bile skoraj neznane, sedaj so nekaj navadnega. Ko je Stefansson prišel mednje leta 1906, je bilo njihovo zdravstveno stanje podobno one-

mu na spodnji vzhodni strani New Yorka ali kakšnega "sluma" sploh.

Kitarji so pripeljali s seboj vsakovrstnega blaga in predmetov, ki so bili Eskimom neznani. Tujci so jim pravili, da morajo svojim ženam nabaviti obleke, kakršne imajo njihove, da jim morajo dajati darila in so jim kazali vsakovrstna "razkošja," ki niso v resnici imela nobene vrednosti in brez katerih so prej ves čas bili srečni. Ko so jim Eskimi odgovorili, da nimajo denarja, so jih tolažili, češ da jih poznajo in jim zaupajo, pa bodo na plačilo počakali do prihodnjega leta. Ampak potem so jim razložili, kako morajo opustiti dotedanji način življenja in loviti zveri z dragocenimi kožuh, v krajih, ki so bili oddaljeni od njihovih navadnih bivališč. Seveda je ostajalo vedno manj časa za njihov ribolov, njihove zaloge so postajale bolj in bolj pičle, zahteve trgovcev pa vedno večje in tako se je začel krhati ves njihov gospodarski sistem in ž njim nekdanje splošno zadovoljstvo.

Od naše "kulture" niso dobili ničesar, kar bi jih dvignilo in jih povedlo naprej, ampak polagoma izpreminja nekdanje svobodne, vesele in zdrave ljudi v mrke, nezadovoljne in opešane tlakarje.

In po vseh teh opazovanjih prihaja Stefansson do zaključka, da bi tudi mi lahko imeli mnogo lepšo bodočnost, če bi znali sistem upornega tekmovanja zamenjati s sistemom kooperacije.

Kratka skica o ženstvu

Milan Medvešek

ŽENSKA JE BILA skozi tisočletja žrtva grde bajke, ki ji je natvezovala, da je manj vredno bitje od moškega, stvor, ki ne sme svobodno misliti, temveč se le suženjsko pokoravati raznim krivičnim zakonom in prepovedim, katere je radi sebičnih vzrokov ustvaril mož. Gorje ženi, ako je prekoračila meje teh zakonov ali se jim postavila po robu! Družba ji je pritislila pečat ničvredne pohujševalke, ki zasluži samo zaničevanje in prezir. Največja farsa pa je, da ženske ni zatiral samo mož, temveč so mu uslužno pomagale takozvane

dobre in moralne ženske s tem, da so dajale oporo dvojni morali, zagovarjale zaslužjevanje svojega spola in ponižno prenašale moško dominacijo. Čestokrat so bile celo hujše nasprotnice sufražetk kot pa moški; zato je razumljivo, da one niso nič pripomogle k napredku ženstva, marveč njihove "ničvredne" sestre, ki so se neustrašeno borile za svoje pravice in enakopravnost.

Naj podam čisto kratko skico ženske v raznih dobah. Že v primitivni dobi je bila zaslužjena. V nekaterih krajih jo je mož lastoval kot živali. Domneva se, da kadar je bil

slab lov in ni imel poglavar plemena dovolj hrane za preživljenje vseh svojih žena, je enostavno pograbil gorjačo in ubil one, ki so mu bile najmanj pri srcu in mu namanj koristile. Za časa prve civilizacije, kateri je tekla zibelka na vzhodu, to je v Egiptu, Mezopotamiji, Asiriji, Babilonu in drugih krajih Male Azije, se ženski ni dosti bolje godilo. V Grčiji, v Homerjevih časih je imela še precej svobode, toda ko pridemo do Periklejeve zlate dobe, je bila skrajno podrejena in podcenjevana. Sokrat, Plato, Sofoklej, Periklej, Herodotus, Aristotel, Ksenofen in drugi slavni grški učenjaki, ki jih še danes časti ves kulturni svet, so dosegli svojo slavo ne samo na račun moških sužnjev, ampak tudi na račun zaslužnitve vsega ženskega spola. Mišljenje večine teh modrijanov je bilo, da ženska ni človek. Učeni Plato je kvalificiral ženske natančno po vzorcu 10. hebrejske zapovedi, katera postavlja žensko v isto kategorijo s služabnikom, volom, oslom in ostalim premoženjem.

Po padcu paganskega Rima je nastopila kristjanska doba. Po zatrdilu krščanskih pobornikov je ta neizmenno dvignila status ženske. Če to odgovarja dejstvu, pa je drugo vprašanje. Slavni kristjan Tertulijan je zapisal sledeče besede: "Ženska, ti si hudičeva vrata, ti uničuješ božjo podobo—moža!" Sv. Pavel pa pravi: "Ženska, ubogaj svojega moža kot Boga, kajti mož je poglavar družine, kot je Kristus poglavar cerkve. Ženska je bila ustvarjena iz moža in ne mož iz ženske." Nakratko: sveti možje so pri vsaki priliki povdarjali, da je ženska prokleta zapeljivka, ki je bila ustvarjena v pogubo moža, zato ji je treba pri vsaki priliki ostriči peroti.

Ni se čuditi absurdnim naziranjem svetih mož, kajti svoje nazore so črpali iz biblije, v kateri stoji, da je žensko preklel in degeneriral sam Bog. Nobena stvar ni ženski storila toliko krivice in gorja kot zgodbe svetega pisma, ki pripovedujejo, da je bila Eva ustvarjena iz Adamovega rebra, kar pomeni, da je manj vredno bitje, da mora biti podrejena možu, mu pokorno sužniti, itd.

Številne zapreke, ki jih je ortodoksna cerkev stavljala na pot ženski emancipaciji, niso bile odstranjene do 20. stoletja.

V srednjem stoletju je vladal fevdalizem v pobratimstvu s cerkvijo. V tej dobi je ženska

silno trpela. Nekateri zgodovinarji trdijo, da je bilo sežganih na grmadi več kot 9 milijonov "čarovnic," ki so baje bile v zvezi z vragom.

Kako daleč je bil svet od prave civilizacije še prva stoletja novega veka, nam kaže sledeča slika: V 18. stoletju so na semnju "Smithfield" na Angleškem barantali z žensko kot z živino. Možje so jih pripeljali na semenj privezane na vrvi okoli vratu in jih prodajali po dnevni tržni ceni. Na omenjenem semnju je bila prodana neka ženska samo za 3 penze.

Polagoma pa se je bližal konec temne dobe: krivični in omejeni pojmi so se pričeli rušiti na vseh straneh; Voltaire in Rousseau sta idejno prekrojila svet; Francija in Amerika sta šli skozi revolucijo; klic naprednih žena po svobodi je postajal z vsakim dnem glasnejši.

Devetnajsto stoletje se po pravici smatra za prosvetljeno dobo, stoletje, ki je odprlo vrata novim znanostim in idejam, evoluciji in svobodnomiselnosti. Rodili so se veliki duhovi kot so Charles Darwin, John Stuart Mill, Karl Marks, Fedor Dostojevskij, Lev Tolstoj, Henrik Ibsen, Bernard Shaw in mnogo drugih, ki so s svojimi deli obogatili ves svet. V tem času je naredila tudi industrija velik zamah, kar je dalo povod, da se je jela ženska ekonomsko osamosvajati in kot posledica tega tudi socialno. Zadnja svetovna vojna, ki je splošnemu ljudstvu zadala nepopisna gorja, pa je ženstvu pripomogla, da se je imelo priliko uveljaviti na raznih odgovornih mestih ter tako dokazati, da je za mnoga dela prav tako zmožna kot moški. Danes skoro ne najdemo poklica, v katerem ne bi bile zastopane. V Zedinjenih državah imamo žensko celo v zveznem kabinetu.

In vendar, ali je danes žena resnično osvobodjena? V Ameriki, Angliji, Rusiji, Danski, Nizozemski in Švici stoji skoro na isti stopnji kot moški, dočim še danes nima volilne pravice v Franciji, Portugalski, Španiji, Madžarski, Italiji, Jugoslaviji in ostalih balkanskih državah, v Aziji, Afriki, Srednji in Južni Ameriki. Faktično je šele osvobodjena samo ena ženska od vsakih šestdeset.

Tudi slovenski ženi se je godila krivica, prav za prav se ji v mnogih ozirih še vedno, kot v drugih deželah. Mož, gospodar je bil vse, mali bog v hiši, žena največkrat samo nje-

gova dekla. Ona naj le gara od jutra do večera, uslužno sprejema gospodarjeve ukaze in po vrhu tega rodi kupico otrok, seveda čim manj deklic.

Tragedijo ženstva je mojstersko opisala naša pisateljica *Katka Zupančičeva* v povesti "*Žensko dete*," ki je izšla v zadnjih dveh številkah Cankarjevega glasnika. (Škoda, da ni bila v celoti priobčena v eni številki.) To je krasna, realistična povest, ki preprosto a živo slika odnos družbe do ženskega spola. Pisateljica, močno občuteč krivico, ki se godi ženski, katere se ne smatra za 'človekinjo,' je skoro z bolestjo zaključila svojo povest: "*Ženi jo se, rjavčki. Za gnezdeca in zarod jih je skrb, pa čeprav se morda tega ne zavedajo. Preprosta, slabo zgrajena bodo njih gnezdeca . . . Toda enakopravnosti bo v njih več nego v marsikateri hiši . . .*"

Iz tega opisa lahko vidimo dvojno mero, s katero se je in se še deli ženskemu spolu. Res da je svetovno ženstvo v zadnjih sto letih napredovalo, si priborilo mnogo pravic in civilnih svobodščin, pokopalo za zmirom mnogo suženjskih tradicij, zakonov in prepovedi, navzlic temu pa še vedno živi grda bajka o ženski manjvrednosti in podrejenosti. Vzelo bo še veliko truda, da se bo prenehalo zapostavljati ženstvo, kajti nazora, ki je bil ustvarjen pred tisoči leti in potem generacijo za generacijo okrepčevan, ne moremo v kratkem času, v enem mahu izkorininiti. Najkrajša pot do tega cilja pa je: izobrazba in še več izobrazbe!

(Prihodnjič sledi članek o "Progresivnih Slovenkah.")

Drejčetova pot

E. K.

III.

Po deželi druga pesem zadonela je glasno,
trombe po vaseh in mestih presunljivo jo pojo,
na vso moč ropoče boben, da raznese važni glas:
"Fantje mladi, ej, na noge! Svetli cesar kliče vas."

"Kliče pod zastavo staro, ki je davne slave znak;
kdor pod njo je kdaj korakal, biti moral je junak;
kdor priseči more nanjo, mu je dana redka čast,
vdano služiti cesarju je vojaški duši slast . . ."

Drejče, ali si pozabil, kaj postava govori?
Mlad si, zdrav si in življenja sila v žilah ti kipi;
rojstna knjiga potrjuje, da prišel je zdaj tvoj čas;
pesem slave se razlega, slišal si cesarjev oglas . . .

Slišal Drejče je besedo in razumel je ukaz,
dušo pa mu za trenotek je spreletel zimski mraz.
Zdaj bo padlo zagrinjalo, nova igra se prične,
vse, kar s trudom je dosegel, se sedaj za njim zapre.

Vzdihnil je in se otresel. Kaj bi tarnal kot bedak?
Zanj ne dela se izjema, ko za vse je zakon tak.
Vsako leto fantov trume šopke si pripenjajo
in da sliši vse jih mesto, pojejo in ukajo.

(Dalje prihodnjič.)

Za gospodinje

Čokolada

Mnogo ljudi misli, da je čokolada le za posladkanje; v resnici ima precej veliko vrednost kot hrana, prav tako kakor kakao (cocoa), iz katerega se dela in ki se pogosto rabi namesto čokolade. Njena raba je zelo raznovrstna; čokoladnih tort, na primer, je cela vrsta; čokoladni bonboni se delajo na nekoliko sto načinov, s sadjem, z orehi, s kremami itd. Večina takozvanih candy bars je pokrita s čokolado. Pred vsem pa služi—kakor kakao—za pijačo. Pripravi se na zelo enostaven način, vendar pa če hočeš res dobro in lepo čokolado, je treba vpoštevati neka navodila. Nekaj let sem je na trgu čokoladen prašek, s katerim se baje v par sekundah naredi izvrstna čokolada. Komur je le za naglico, se ga lahko posluži; ampak kdor ve, kaj je dobra čokolada, ne bo nič kaj zadovoljen s tem nadomestilom, ampak se raje posluži starega, preizkušenejšega načina.

Vroča čokolada.

- 2 koščka neosajene čokolade
 - 1 kupico vode
 - 3 žlice sladkorja
 - 3 kupice mleka
- za spoznanje soli.

Neosajena čokolada, ki se dobi v trgovinah, je v modelih tako narejena, da je videti kakor da je sestavljena iz četvornih koščkov, kar omogoča kuharici, da vedno rabi pravo mero. Odlomi dva taka koščka in jih razreži na manjše koščke. Če imaš dvojni lonček, naredi čokolado v njem, če ga nimaš, jo narediš lahko tudi v navadnem loncu, le da moraš biti bolj previdna. Sploh je dobro imeti dvojni lonec (double boiler) v kuhinji, ker pride v mnogih slučajih prav. Deni zlomljeno čokolado v gornji del lonca in ga postavi na ne prehud ogenj. Mešaj, dokler se čokolada ne stopi. Potem dodaj sladkor in sol. Kuhaj štiri minute in neprenehoma mešaj, medtem pa imej v spodnjem delu lonca pripravljeno vrelo vodo. Sedaj namesti gornji del lonca v spodnjega z vrelo vodo, prilivaj mleko polagoma in ves čas mešaj. Ko si porabila vse mleko in je čokolada vroča, jo stepi z jajčnim mešalom kakor kadar vtepaš rumenjake, da postane tekočina lahka in penasta.

Serviraj vroče. — To zadostuje za šest oseb.

Ledena čokolada.

V letni vročini ima večina ljudi poželjenje po hladnih pijačah in čokolada je kaj primerna za to. Skuhaj enostavno vročo čokolado, pa jo ohladi. Potem jo nalij v posode, v katerih jo misliš servirati—visoki kozarci so kakor nalašč za to—nasuj vanjo zdrobljenega ledu, dobro premešaj in serviraj. Če hočeš, lahko pokriješ s stepeno smetano.

Čokolada s kavo

To ni napačen napoj in marsikomu ugaja bolje kot

sama kava ali sama čokolada. Priredi se skoraj enako kakor vroča čokolada. Vzeml

- dva koščka neosajene čokolade
- kupico močne kave
- 3 žlice sladkorja
- za spoznanje soli
- tri kupice mleka.

Zdrobi čokolado, deni v gornji del dvojnega lončka, polij s kavo in postavi na ogenj. Mešaj, dokler se čokolada ne stopi in spoji s kavo. Dodaj sol in sladkor, kuhaj štiri minute in ves čas mešaj. Potem postavi gornji del lončka v spodnjega, v katerem imaš vrelo vodo. Polagoma dolivaj mleko in neprenehoma mešaj. Ko je vroče, stepi kakor za vročo čokolado, ohladi in pripravi z ledom kakor za ledeno čokolado. Žlica stepene smetane se izvrstno prilaga.

Namesto čokolade lahko rabiš za to kakao; vzemi ga tri zvrhane žlice, sicer pa ravnaj kakor s čokolado.

To navodilo velja za štiri porcije.

Vafli s kislim mlekom.

Včasih se kuharica ujezi, če se ji kljub vsej previdnosti mleko skisa, kar zlasti po leti ni nič izrednega. (Seveda se prav tako lahko ujezi, če hoče kislega mleka, pa se ji noče skisati, temveč se zasiri, da ni za nobeno rabo. To se zgodi, če dobivaš mleko iz mlekarnice, v kateri rabijo neki prašek, da bi preprečili skisanje.) Slovenkam navadno kislilo mleko ne dela preglavice, razen če se skisa ob nepravem času, kadar potrebujejo sladkega, pa so prodajalne že zaprte. Sicer pa naši ljudje večinoma ljubijo kislo mleko, posebno če ima mnogo smetane. Ni pa le dobro, da se je iz sklade; v kuhinji prihaja prav za mnogo reči. Na primer za vafle. Ne vem, ali imamo za to drugo, bolj slovensko besedo, ampak ameriške Slovenke pač vedo, kaj so waffles. Tudi teh je kajpada mnogo vrst, ampak ker smo že pri kislem mleku, naj povemo, kako se ti naredijo. Pečejo se zobčastem železu, ki se v trgovini dobi pod imenom "waffle iron." Za štiri porcije potrebuješ

- dve kupici presejane moke
- dve žličici pecivnega praška
- žlico sladkorja
- eno in četrt kupice kislega mleka
- tretjino kupice masla
- črt žličice sode
- pol žličice soli
- dva rumenjaka
- dva beljaka

Presej moko, zmeri jo, dodaj sodo, pecivni prašek, sol in sladkor in še enkrat presej. Stepi rumenjake dobro, pa dolij mleko in dodaj maslo. Vlij to v skledo, v kateri imaš moko in stepi, da postane testo gladko. Naredi iz beljakov trd sneg in rahlo primešaj testu. Specij na vročem železu. Serviraj s sirupom ali z medom.

JOHN POLLOCK

Modna trgovina. Zaloga obleke za moške, ženske in otroke

6407 ST. CLAIR AVENUE

Važno je za trgovca preskrbeti za svoje odjemalce trpežno, primerno, novodobno in solidno blago. V naši trgovini dobite vse po zmerni ceni.

Dr. John Metelko

OPTOMETRIST

Preišče oči in določa očala

6417 ST. CLAIR AVENUE

V Slovenskem narodnem domu

Cleveland, Ohio

Frank Klemencic

Painting and Decorating

1051 ADDISON ROAD

HEnderson 7757

YE OLD HYLAND CLUB INN

1615 WEST 117th ST.
LAkewood 9664

Glasba, ples, predstave
Pijače se točijo do 2:30

Lastnika Schuster-Hribar

HEnderson 1559

JOSEPH TREBEC

Meat Market

1423 EAST 55th ST.

Cleveland, Ohio

LOUIS MAJER

Trgovina finega obuvala za
vso družino.

Cene jako zmerne

LOUIS MAJER

6410 ST. CLAIR AVE.

Cleveland, Ohio

The Bliss Road Coal and Supply Co.

Slovensko podjetje

22290 ST. CLAIR AVENUE

Euclid, Ohio

Office KENmore 0808

CAVALIER CAFE

John Mocnik, Prop.

Good Beer, Wine and Liquors

6507 ST. CLAIR AVE.

Fajdiga in Klančar

Vzorna pekarna

6413 ST. CLAIR AVENUE

V zalogi imamo vedno sveže
pecivo, kolače, torte, za dom,
za godove in svatbe.

Frank Černe Jewelry Company

v Slov. Narodnem Domu

6401 ST. CLAIR AVENUE

Cleveland, Ohio

Čestitke

DR. L. J. PERME

15619 Waterloo Road

Anton Jankovich

14306 SYLVIA AVENUE
Cleveland, Ohio

Zastopnik za "Prosveto" in
Cankarjev glasnik"